

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

LJETNIKOVAC KAČIĆ MIOŠIĆ U BRISTU
NASTANAK, KONTEKST I PROBLEMI ZAŠTITE

Ivana Marušić

ZAGREB, 2013.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

LJETNIKOVAC KAČIĆ MIOŠIĆ U BRISTU
NASTANAK, KONTEKST I PROBLEMI ZAŠTITE

Ivana Marušić

mentor: dr. sc. Marko Špikić, docent

ZAGREB, 2013.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski studij

LJETNIKOVAC KAČIĆ MIOŠIĆ U BRISTU NASTANAK, KONTEKST I PROBLEMI ZAŠTITE

Ivana Marušić

SAŽETAK

Rad je podijeljen u dva poglavlja. U prvom poglavlju donosi se povijesno-teritorijalni opis Brista, njegova struktura stanovništva, biografija fra Andrije Kačića Miošića te kratki opisi zaštićenih pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara na području mjesta. U drugom poglavlju opisane su glavne značajke ladanjske arhitekture na području Makarskoga primorja te je prikazan sklop Kačić Miošić koji je i tema ovoga rada. Sklop je opisan u usporedbi s njegovim prvim prikazom u *Viencu* 1861. godine, prikazana je obnova ljetnikovca u vlasništvu obitelji Marušić te su izneseni problemi zaštite.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Rad sadrži: 66 stranica, 49 reprodukcija i 3 priloga. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: antičke spolije, Brist, fra Andrija Kačić Miošić, Gornje makarsko primorje, gospodarsko-ladanjski sklop, lokalni značaj, ljetnikovac, *Vienac*, zaštita

Mentor: dr. sc. Marko Špikić, docent, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Dubravka Botica, doc., dr. sc. Franko Ćorić, viši asistent, dr. sc. Marko Špikić, doc.

Datum prijave rada: 6. veljače 2012.

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

SADRŽAJ

UVOD	1
1 BRIST	3
1.1 POVIJEST, POLOŽAJ I SMJEŠTAJ	3
1.2 STANOVNIŠTVO I MIGRACIJE SELA	7
1.3 FRA ANDRIJA KAČIĆ MIOŠIĆ.....	9
1.4 ZAŠTIĆENA KULTURNA DOBRA U BRISTU.....	11
1.4.1 Crkva sv. Margarite.....	11
1.4.1.1 Župa Brist	13
1.4.2 Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića	13
1.4.3 Sklop kuća na obali	16
1.4.4 Zgrada osnovne škole.....	17
1.4.5 Stećak	18
1.5 OSTALA ZAŠTIĆENA KULTURNA DOBRA NA PODRUČJU BRISTA	20
1.6 UTJECAJ TURIZMA NA KULTURNU BAŠTINU	25
2 LADANJSKA ARHITEKTURA MAKARSKOGA PRIMORJA	27
2.1 LJETNIKOVAC OBITELJI KAČIĆ MIOŠIĆ	28
2.2 STANJE OD DRUGOGA SVJETSKOG RATA DO POČETKA OBNOVE	32
2.3 KONSTRUKTIVNI I GOSPODARSKI ELEMENTI	34
2.3.1 Zidovi	35
2.3.2 Volat	35
2.3.3 Konzola	36
2.3.4 Mlin za masline	36
2.4 PRVI PRIKAZ SKLOPA	38
2.4.1 Petar Abelić	41
2.5 OBNOVA LJETNIKOVCA 1980-IH.....	42
2.6 DANAŠNJE STANJE	45
2.6.1 Prizemlje.....	46
2.6.2 Prvi kat	47
2.6.3 Drugi kat.....	48
2.6.4 Treći kat.....	48
2.7 KAČIĆEVI GLASI	49
3 ZAKLJUČAK.....	50
4 PRILOZI	52
4.1 PRILOG 1	52
4.2 PRILOG 2	54
4.3 PRILOG 3	57
POPIS REPRODUKCIJA.....	59
BIBLIOGRAFIJA	62
SAŽETAK/SUMMARY	66

UVOD

U ovom diplomskom radu predstavljen je sklop kuća u Bristu, detaljnije ljetnikovac Kačić Miošić, kojega je 1967. godine Konzervatorski zavod za Dalmaciju upisao kao spomenik kulture, a na osnovu rješenja br. 35/7. od 20. siječnja 1962. istoga Zavoda. U prvom poglavlju iznesen je povijesno-teritorijalni opis mjesta Brist, njegova struktura stanovništva kroz stoljeća s biografijom najznačajnije ličnosti fra Andrije Kačića Miošića te su prikazana zaštićena nepokretna i pokretna kulturna dobra. Na području naselja nalazi se pet istaknutijih kulturnih dobara od lokalnoga značaja: srednjovjekovni stećak, rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića, gospodarsko-ladanjski sklop obitelji Diana, Marušić i Miošić¹ na obali koji je i tema ovoga rada, crkva sv. Margarite te zgrada osnovne škole. U prvom poglavlju svako je pojedino dobro ukratko predstavljeno s osnovnim značajkama. Jedan od motiva za izradu ovoga diplomskoga rada je neistraženost navedenih dobara. Razlozi tome su, između ostalog, problemi njihove zaštite koji se nalaze u nerazumijevanju lokalne vlasti čiju podršku ne uspijeva dobiti nadležni Konzervatorski odjel, u privatnom vlasništvu zbog čega su uvjeti istraživanja minimalni ili u potpunosti nemogući te zbog slabog interesa institucija odgovornih za područje Gornjega makarskoga primorja.

U drugom poglavlju istaknute su glavne značajke ladanjske arhitekture na prostoru Makarskoga primorja. Navedeni su povijesni razlozi zbog kojih ljetnikovci nisu imali uvjeta za gradnju bez obzira na dobre geografsko-klimatske uvjete koji su im pogodovali. Plemićke obitelji koje su ih gradile na obali, udaljene od sela u Podbiokovlju, polako su počele stvarati središta novih naselja koja će se kasnije protezati uz obalu. Zatim je detaljnije opisano današnje stanje gospodarsko-ladanjskoga sklopa Kačić Miošić zajedno s konzervatorskim problemima, njegov prvi prikaz na grafici tiskanoj u zadarskom *Viencu* objavljenom 1861. godine u spomen na fra Andriju Kačića Miošića, obnova i izmjene na samom sklopu te detaljnije kuća Marušić u kojoj je jedino bilo moguće napraviti arhitektonske snimke. Na kraju su prikazani konstruktivni i gospodarski elementi karakteristični za dalmatinsku tradicijsku arhitekturu te današnje stanje kuće Marušić.

Za potrebe ovoga diplomskoga rada istraživala sam u Bristu na sklopu kuća Kačić Miošić, u Državnim arhivima u Splitu i Zadru, Knjižnici HAZU u Zagrebu i Znanstvenoj knjižnici u Zadru te u Konzervatorskom odjelu u Splitu (knjižnica i fototeka) gdje su mi pomogle Anita Gamulin, dipl. ing. arh., viša stručna savjetnica–konzervator za nepokretna kulturna dobra Sandi

---

¹ Ovaj se sklop u znanstvenim člancima i u Konzervatorskom odjelu u Splitu javlja pod nazivima: Diana – Kačić Miošić, Diana Miošić Kačić, Kačić Miošić, Diana Kačić Miošić Marušić. Svi označavaju isto.

Bulimbašić i knjižničarka Zulejka Raffaelli u prikupljanju literature, pregledu fototeke i razgovorom o problemima zaštite na prostoru Brista. U vezi s antičkim spolijama razgovarala sam s Miroslavom Ujdurovićem koji se bavi istraživanjem povijesti i arheoloških ostataka Gornjega makarskoga primorja. Za izradu arhitektonskih snimaka današnjega stanja zaslužan je Antoni Stojanović, mag. ing. aedif., koji je nacрте napravio prema mojim mjerenjima iz studenoga 2012. godine. Podatke o obnovi kuće 1980-ih godina dobila sam u razgovoru s današnjim vlasnikom – nasljednikom ljetnikovca Milovanom Marušićem.

U želji da se prikažu zaštićena kulturna dobra koja su od lokalnoga značaja (pripadaju III. kategoriji) te kamena gradnja dalmatinskoga sela koja se polako gubi i nestaje u novijoj, betonskoj izgradnji, nastao je ovaj diplomski rad.

Cvito Fisković je prije više od pola stoljeća napisao:

[...] tko će obraniti i sačuvati male gradske sredine predgrađa i drvenih sela, ljepotu etnografskih spomenika, seoskih prizemnica i dvorišta, ognjišta i konoba? Njih zakon o zaštiti ni nastojanje konzervatora ne mogu obuhvatiti, jer nitko, pa ni oni, ne mogu ukočiti životna traženja, težnju vlasnika tih uskih i nezdravih potleušica za privrednim i zdravstvenim napretkom.

[...]

To sitno pučko i seosko graditeljstvo zaslužuje jednaku pažnju kao i stilska arhitektura gradova, kuća plemića i građana.

To graditeljstvo tumači predaju, običaje i prošlost našeg primorja, svjedoči o ustrajnosti naših ljudi u borbi s klimatskim, privrednim i društveno-političkim nepogodama i zaostalostima, pokazuje snalažljivost, otpornost i životnu snagu zemljoradnika, pastira i ribara u kršu, u neprohodnim, osamljenim i vjetrovitim predjelima. Odatle se vidi njihov smisao za zajednički zadružni život, za poštivanje susjedstva i skupnu obranu.

To graditeljstvo pokazuje sposobnost anonimnih graditelja da se snađu i skučenim sredstvima udovolje potrebama seljaka. Njihov smisao za usklađivanje lijepoga i korisnoga izrastao je tu iz samih životnih potreba. Ove kućice, građene bez nacрта i naselja, nastala bez unaprijed utvrđenog plana, imaju u svojoj jednostavnosti čist izraz.

[...] Svaka nam je bilješka o sitnom, pučkom graditeljstvu dobro došla.

[...] Za svim se dakle tragalo osim za onim što je bilo ovdje domaće i naše. Mjesno pučko i seosko graditeljstvo nije se uvažavalo, jer ga se nije smatralo dosta reprezentativnim, iako se baš ono svojom jednostavnošću najviše približavalo praktičnim načelima suvremenog arhitekta.²

---

² MILIČIĆ, 1955: IX–XIV.

1 BRIST

1.1 Povijest, položaj i smještaj

Na obali južnoga dijela Makarskoga primorja, koje se još naziva Gornjim primorjem³, u podnožju brda Rilić nastavljenoga na Biokovo, smjestio se Brist.⁴ Jadranskom magistralom cestovno je povezan sa Splitom na sjeverozapadu od kojega je udaljen 100 km i Dubrovnikom na jugoistoku udaljenom 115 km, označavajući približnu polovicu puta između ta dva grada. Poput ostalih naselja s područja Makarskoga primorja, ovo se slikovito mjesto s vremenom spustilo iz podbiokovskoga »staroga sela« okruženoga borovim šumama, čempresima, maslinicima i vinogradima te smjestilo uz obalu mora. Zajedno s još četiri naselja Gradcom, Podacom, Zaostrogom i Drvenikom, administrativno pripada Općini Gradac koja je položajno i funkcijski dio Splitsko-dalmatinske županije kao njezina najjužnija općina.

Svojim pravim imenom prvi put se spominje u odluci mletačkoga dužda Alojzija (Alvisea) Moceniga 4. studenoga 1571, kojom su sela na području tadašnjega Makarskoga primorja⁵ stavljena pod upravu Mletačke Republike.⁶ Međutim, naselje je mnogo starije. O njegovoj povijesti svjedoče grobovi iz brončanoga i željeznoga doba, odnosno gomile⁷ (kameni tumuli)

---

³ CURIĆ, FÜRST-BJELIŠ, 1999: 245. »U narodu je uobičajena podjela Makarskog primorja na Donje i Gornje primorje. Takva je podjela nastala u puku na osnovi prividnog dnevnog kretanja Sunca. Ono izlazi na istoku, što naši pomorci (s obzirom na smjer pružanja naše obale) osjećaju »gore«, a zalazi na zapadu, što im se čini »dolje«.« Prema tome se prostor općine Gradac naziva Gornjim primorjem. Pojam Primorje uveli su Slaveni, nazivajući tako dio obale koji se proteže između Cetine i Neretve. Naglim razvojem Makarske, od 19. stoljeća do danas, zadržan je naziv Makarsko primorje.

⁴ BEZIĆ, 1959: 502. »BRIST, selo u Makarskom primorju. Nedaleko od sela, za Briškim stinama, nađeni su ostaci mlađeg kamenog doba. Iznad sela nalaze se ruševine barokne crkve sv. Margarite, u kojoj se čuvaju nadgrobne ploče obitelji Kačić iz XVIII st. Tu su vjerojatno i ostaci rodne kuće fra Andrije Kačića Miošića.«

DEMORI STANIČIĆ, 1995: 125. »BRIST, selo u Makarskom primorju. Staro naselje bilo je podalje od mora; danas je napušteno i razrušeno. Stara župna crkva posvećena Sv. Margariti podignuta je 1741. i u njoj se nalaze grobovi Kačića iz XVIII. st. U blizini crkve nalazi se velik urešen stećak. U zaselku Kačići, neposredno uz staru crkvu, rodna je kuća pjesnika fra. A. Kačića Miošića. Uz more je tijekom XVIII. st. sagrađeno nekoliko kasnobaroknih ladanjsko-gospodarskih sklopova. Nova župna crkva Sv. Mare podignuta je uz more 1870. u neoromaničkom slogu; uz nju je kip fra A. Kačića Miošića, djelo I. Meštrovića.«

⁵ Posljednjih pet stoljeća granice Makarskoga primorja su se mijenjale. U prošlosti je na sjeverozapadu uključivalo Rogoznicu i susjedna sela, pa sve do ušća Neretve na jugoistoku. Danas ovo područje uključuje prostor od Dubaca i uvale Vrulje, te završava jugoistočno od Gradca.

⁶ UJDUROVIĆ, 2002: 8. »Mletački dužd Alojzije Mocenigo primio je 4. studenog 1571. u podaništvo Mletačke Republike tridesetak sela tadašnjeg Makarskog primorja. Bila su to: Rogozniza, Cucichie, Svinischie, Slime, Breglie piccolo, Breglie grande, Bast, Velicobardo, Makar, Cotistina, Tucepi, Podgora, Drasniza, Igrani, Zivogoschie, Dervenich, Zaostrog, Pava e Podaza, Brist, Garnicich, Pasicina, Brista, Carnochia, Lapcagn, Bachina, Plina, Grasniza e Nove kuchie.«

⁷ ANDRIJAŠEVIĆ, 1999: 19. »U Bristu se nalazi jedna gomila u zaleđu pored puta, 200 metara prije Ljubije (promjer 12 m, visina 3,5 m)«

nazvane *Briške stine*.⁸ Iz brončanoga doba potječe i fragment *Litzen* keramike.⁹ Kontinuitet življenja na ovom prostoru postojao je i kasnije na što upućuju antički tragovi u široj okolici, no u samom Bristu takvi su tragovi, točnije spolije, ugrađeni na kući Diana i položeni uz njezino južno pročelje.¹⁰ Postojanju naselja u srednjem vijeku dokaz je stećak u obliku sanduka, koji se nalazi u starom selu, a kojega je narod nazivao »turskim grobom«. Mjesto se spominje i u osmanlijskim dokumentima iz 1612. godine te u opisu Bosanskoga pašaluka nastaloga oko 1624. godine.¹¹ Krajem Kandijskoga rata, 26. kolovoza 1669, dukalom dužda Domenica Contarinija Kačićima je podijeljeno mletačko plemstvo:

Nel regno di Bosna, soggiogato poi dalla barbarie del Turco, viveva la loro famiglia, la quale vantando nobiltà del sudetto regno non solo, ma anco del regno d'Ungheria possedeva sotto nome di perpetua contea cinque luochi chiamati: Brist, Podazza, Garzenich, Pasicina et Xarnochia...» čime im je potvrđena titula »il titolo de conte dalla medesima goduto già et possesso antico di modo tale che possino... in perpetuo usar et goder di tutti i privilegi, prerogative, onori, preminenze et titoli soliti usarsi et godersi dalli fedeli nostri conti titolati del dominio nostro...¹²

Giacomo Cantelli, talijanski kartograf i graver iz 17. stoljeća, na zemljopisnoj je karti¹³ *Dalmatia maritima occidentale e Dalmatia maritima orientale* datiranoj 1689. godine, krivo napisao ime mjesta (Slika 1), zabilježivši ga kao *Prist*¹⁴, dok je Alberto Fortis u djelu *Viaggio in Dalmazia* iz 1774. godine, napisao pravilno Brist.¹⁵

⁸ Tomasović navodi kako su najbrojniji prapovijesni pokazatelji na ovom dijelu Makarskoga primorja nekropole i gradine na uzvisinama koje su građene kao punktovi u kontroli važnih komunikacija i dalekosežnoga pregleda okoline. Usp. TOMASOVIĆ, 1999: 3.

⁹ Nalaz *Litzen* keramike na području Brista pripada razdoblju ranoga brončanoga doba (1800–1600 pr. Kr.) ili ranijega srednjega brončanoga doba i predstavlja jedini ornamentirani ulomak među mnoštvom ostataka prapovijesnoga keramičkoga posuda, uglavnom grube izrade i fature. Pronađen je fragment ruba oboda posuda ispod kojeg su vidljive dvije uske trake s karakterističnim ornamentom koji je nastao utiskivanjem tekstilnog uzorka u svježu glinu. Usp. TOMASOVIĆ, 1999: 2–3.

¹⁰ NIMAC, 1991: 7.

¹¹ JURIŠIĆ, 2003: 195.

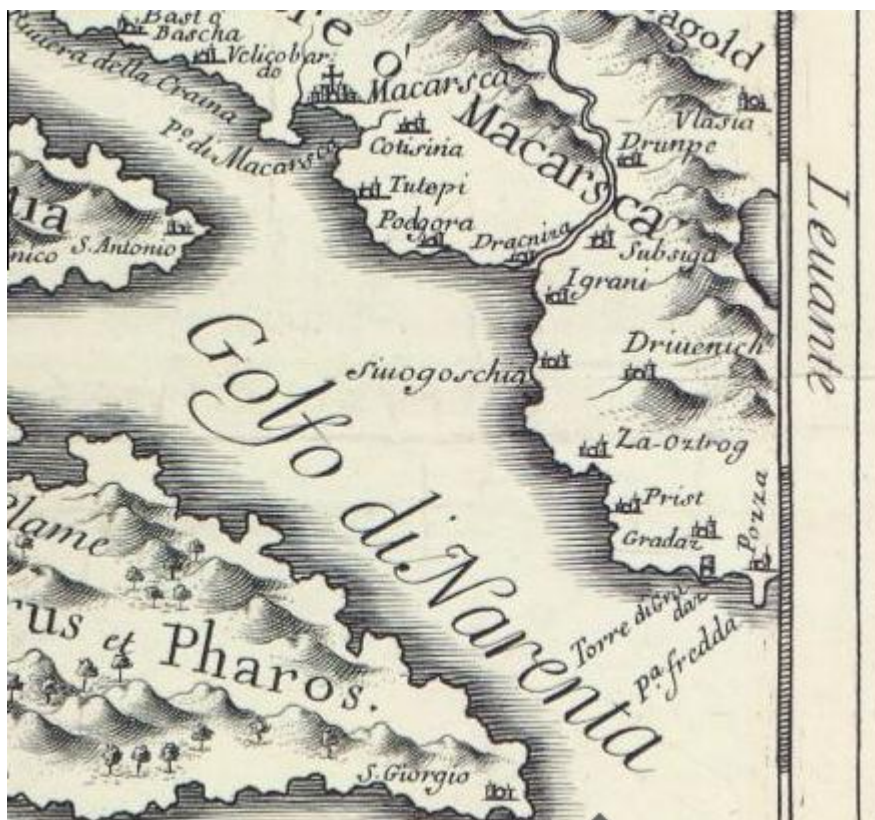
¹² MATIĆ, 1942: VI. Domenico Contarini (1585–1675), dužd 1659–75, trajno je izgubio Kandiju (1669). <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=45588>, datum posljednjega pristupa: 18. 10. 2013.

¹³ Giacomo Cantelli da Vignola (1643–1695) – <http://db.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=973>. Datum posljednjega pristupa: 18. 10. 2013.

¹⁴ U tekstu fra Karla Jurišića, autor ne navodi Cantellija, već Coronellija, misleći pritom najvjerojatnije na Vincenza Maria Coronellija, službenoga kartografa Mletačke Republike s kraja 17. i početka 18. stoljeća koji je bio Cantellijev učenik. Usp. CVITANOVIĆ, 2003.

¹⁵ *Od Zaostruga do ušća rijeke Neretve, podno planine, sela su Brist i Lapčanj, a iza poluotoka u unutrašnjosti treba na boljim kartama dodati Baćinsko jezero*. FORTIS, 1984: 234.

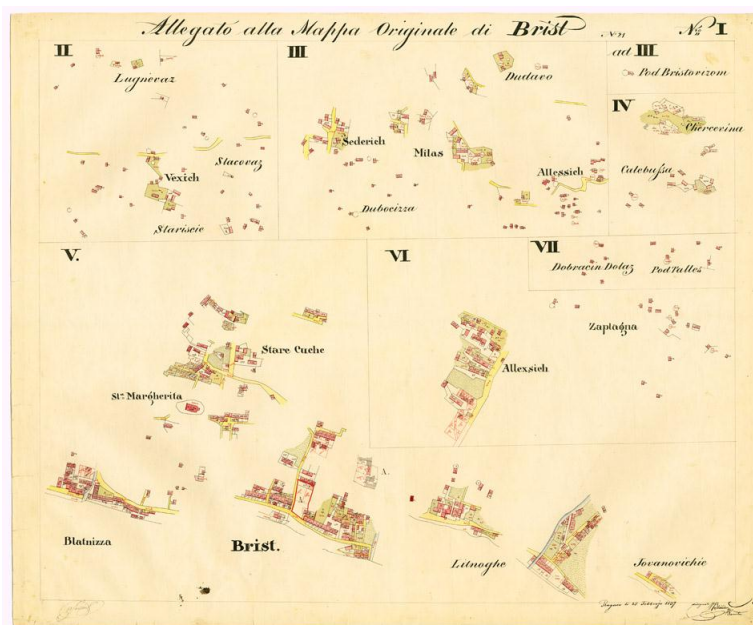
Slika 1 Isječak karte Giacoma Cantellija, 1689. »Prist«. NSK, Karte 17. stoljeća.

Naziv Brist botaničkoga je podrijetla, a znači drvo ili stablo: lat. *Ulmaceae* – *brijest*, u ikavskom govoru brist. Fra Karlo Jurišić navodi da danas na području Brista nema ni jednoga brijesta, a prema njegovoj osobnoj procjeni, nije ga bilo mnogo ni u prošlosti. Stoga zaključuje da je selo dobilo naziv po osamljenom primjerku toga stabla koje se jako isticalo.¹⁶ Drugi izvor¹⁷ navodi da se u prošlosti, na biokovskom proplanku, nalazila šuma brijestova. Drvo je bilo pogodno za tesianje greda od kojih su se izrađivali brodovi i kućanski predmeti. Kao uzrok »nestanka« navode se Mlečani koji su, navodno, posjekli brijestove kako bi izradili pilone za zaštitu Venecije i spasili je od potonuća.

¹⁶ JURIŠIĆ, 2004: 195.

¹⁷ MIOŠIĆ, 2004: 10–11.

U sklopu Državnog arhiva u Splitu nalazi se Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju, bitan za proučavanje povijesti 19. i 20. stoljeća na tim prostorima. Među katastarskim mapama, dvije koje prikazuju Brist (Slika 2 i Slika 3) digitalizirane su na internetskim stranicama splitskog Arhiva. One donose podatke o položaju putova, čestica zemlje, zelenih površina, naziva ulica i crkava.

Slika 2 Brist, 1837. DAST

Slika 3 Brist, DAST

Druga karta (Slika 3) posebno je zanimljiva, s obzirom na to da prikazuje da je veći dio oko sklopa kuća Kačić Miošić bio zelena površina, odnosno vrtovi u kojima su vlasnici sadili voće i povrće za vlastite potrebe.

1.2 Stanovništvo i migracije sela

Na području Makarskoga primorja, u pretpovijesti, bili su naseljeni Gradina u Drveniku, Živogošće i Brist.¹⁸ Drugi izvor¹⁹ navodi da su se ta naselja nalazila oko uvala Zaostroga, Gradca i Drašnica, a bila su poznata pod imenima: *Ostrog*, *Labinetza* i *Stajno Polje*. U 11. stoljeću Normani su ih razrušili do temelja, a nova naselja počinju nicati dalje od mora, ispod brda, na mjestima gdje se spaja vapnenačko i flišno tlo. To razdoblje još nije bilo sistematski istraživano, no rimski su ostaci, slučajnim nalazom, pronađeni po čitavom području. Budući da se u neposrednoj blizini nalazi rimska kolonija Naron, pretpostavlja se da su na području Makarskoga primorja postojala veća naselja ili samo pojedina imanja, no to se još uvijek ne može utvrditi sa sigurnošću. Do danas su arheološki nalazi koji potvrđuju aktivnost stanovništva na ovom prostoru u rimskom razdoblju pronađeni u Brelima, Baškoj Vodi, Promajni, Makarskoj, Tučepima, Podgori, Drašnicama, Igranima, Živogošću, Zaostrogu, Gradcu i Baćini koji su najvjerojatnije bili vezani rimskom cestom između Narone i Salone.²⁰

Strah od gusara bio je jedan od razloga zbog kojeg se stanovništvo naseljavalo pod liticama brda. Takav smještaj, odgovarao im je i zbog obrade zemlje te ispaše stoke.

Za vrijeme osmanlijske opasnosti koja je dolazila iz zaleđa, u 16. stoljeću stanovništvo se počelo spuštati prema obali mora, a kako bi se lakše obranili, počeli su graditi kule. U tom je razdoblju nastao i najstariji poznati sačuvani popis stanovništva koji datira oko 1626. godine. Tada je, pripremajući pohod na Budim, beglerbeg Ibrahim paša Meninbegović dao popisati bosanske sandžake koji je uključivao domove na području Makarskoga primorja. U tom popisu navodi se da je u Bristu postojalo 15 domova. S druge strane, godine 1626. biskup Bartul Kačić Žarković²¹ uputio je izvještaj Svetoj Stolici o stanju Makarske biskupije u kojem za Brist ne navodi niti jednu kuću, dok ih je, primjerice, u Makarskoj i Živogošću nabrojio po 100 od 430 koliko ih je prema njegovom popisu ukupno bilo na Makarskom primorju.

U sljedećem razdoblju dolazi do opadanja broja stanovnika. Tijekom Kandijskoga rata²² mnoge su obitelji Makarskoga primorja iščezle ili su se preselile na otoke Hvar, Vis, Brač, Korčulu i poluotok Pelješac. Kada je 8. veljače 1647. dukulom dužda Francesca Moline stanovništvo Makarske i Primorja primljeno u podaništvo Mletačke Republike, Mleci su se obvezali braniti ih od neprijatelja, a u slučaju velike opasnosti preseliti ih na susjedne otoke. Takva situacija nije

---

¹⁸ BEZIĆ, 1966: 188.

¹⁹ LAHMAN, 1971: 472.

²⁰ BEZIĆ, 1966: 188.

²¹ Makarski biskup (Brist, 1570 – Sućuraj, 1645)

²² Kandijski rat (1645–1669) vođen je između Mletačke Republike i Osmanlijskoga Carstva.

pogodovala Osmanlijama koji su stalno napadali, te se jedna od većih bitaka zbila u Gradcu 15. rujna 1666. Dvadeset pet godina stanovništvo je živjelo u stalnoj opasnosti.

Ne održavši svoju riječ Venecija je mirovnim ugovorom, 6. rujna 1669. Makarsko primorje predala Osmanlijama. Nakon Kandijskoga rata ukupan broj stanovnika na ovom području bio je oko 1750.

Pretkraj 17. stoljeća, 1695. godine, nastaje prvi detaljniji popis stanovništva Makarskoga primorja koji je u potpunosti sačuvan. Popis, koji je nastao iz vojnih potreba, donosi imena i prezimena čelnika obitelji te broj ostalih članova obitelji podijeljenih po starosti i spolu. Prema tom popisu, u Bristu je tada živio 41 stanovnik, odnosno, sedam obitelji (Alesić, Borić, Koluzović, Levrić, Miošić, Šarić i Vežić).

U 18. stoljeću, prema popisu iz 1702. godine Brist je imao 88 stanovnika, dok je 11 godina kasnije, na prijelazu iz 1713. u 1714. godinu popisano 89 stanovnika, podijeljenih po dobi, spolu i broju muškaraca sposobnih za vojsku. Godine 1744. Luka Radisavljević popisao je 18 domova, odnosno 175 stanovnika, dok je u popisu oko 1775. godine taj broj narastao na 35 obitelji i ukupno 293 stanovnika. Ti popisi činili su stanje duša (*status animarum*) arhiva nekadašnje Makarske biskupije koji se danas čuva u Nadbiskupskom arhivu u Splitu.

U 18. i 19. stoljeću počinju se graditi kuće primorskih plemića u Tučepima, Podgori, Igranima, Drveniku i Bristu. Izgradnja kamenih ljetnikovaca uz obalu bio je jedan od poticaja za spuštanje sela bliže moru. Oko njih su se počeli nastanjivati seljaci koji su nadograđivali konobe koje su se tu prije nalazile ili su podizali nove. Izgrađuju se skromne kamene kuće s mediteranskim solarom i vanjskim kamenim stubištem. U prizemlju su se nalazile konobe kojima se pristupalo presvođenim ulazom.²³

Krajem 19. stoljeća gradi se prva bolja cesta od Makarske do Živogošća, čiji je nastavak do Baćine završen tek nakon 1920. godine. Izgradnjom te ceste u mjestima Tučepi, Podgora, Drašnice, Igrane, Živogošće, Drvenik, Zaostrog, Podaca, Brist i Gradac nastaju nove jezgre sela na obali.²⁴

U 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća, prema službenim popisima stanovništva, broj ljudi bio je u porastu. Kao primjer može se navesti i podatak fra Antonija Lulića iz 1860. godine, koji u knjizi *Compendio storico-chronologico di Macarsca e del suo litorale, ossia Primorje* navodi da Brist broji 400 stanovnika podijeljenih u 78 katoličkih obitelji. Najveći broj bilježi se 1910.

---

²³ LAHMAN, 1971: 473–474.

²⁴ LAHMAN, 1971: 473.

godine kada je u Bristu popisano 550 mještana. Nakon te godine, kao posljedica Prvoga, a zatim i Drugoga svjetskog rata²⁵ te prekomorskih migracija u Australiju i Novi Zeland, broj je počeo opadati. Nakon Drugoga svjetskog rata varirao je od 323 do 374 stanovnika.²⁶

Potres koji se 1962. godine dogodio na Makarskom primorju uzrokovao je mnoga oštećenja u podbiokovskim starim selima. Nove se zgrade više nisu gradile na tim mjestima, već se konačno spuštaju uz obalu mora. U to vrijeme stanovništvo se počinje baviti turizmom te je novija izgradnja nastala s ciljem iznajmljivanja i kako bi smjestila ugostiteljske objekte.

Budući da mjesto danas ima svega 400 stanovnika²⁷, može se reći da se odlikuje bogatom kulturnom prošlošću koja je bitna i za povijest cijeloga naroda, kako u prosvjetiteljstvu i književnosti, tako i u umjetnosti. Najistaknutiji Brišćani su fra Andrija Kačić Miošić, prvi splitsko-makarski biskup Pavao Klement Miošić i akademski slikar Mladen Veža. Brist je kao rodno mjesto Mladena Veže (1916–2010) bio stalna tema i motiv u njegovim djelima, a Kačićeva *Pismarica* glavni pokretač njegove umjetničke karijere.

*Brist je, pobre, selo vilenito
podaleko u gornjem Primorju,
jer porodi mlade vitezove,
od Kačića kolina knezove.*²⁸

1.3 Fra Andrija Kačić Miošić

Jedna od najznačajnijih ličnosti hrvatske povijesti 18. stoljeća fra Andrija Kačić Miošić rođen je 1704. godine u Bristu kao najstariji od četvorice sinova Bartula Miošića i Mande Tomašević, u kući koja je danas zaštićeno nepokretno kulturno dobro. Kršten je 17. travnja iste godine, tada dobiva ime Antun, dok mu je Andrija redovničko ime. Temeljno obrazovanje stekao je u franjevačkom samostanu u Zaostrogu gdje je svladao osnove čitanja, pisanja i računanja te hrvatsku, talijansku i latinsku gramatiku.²⁹ Kada je završio školu, 10. ožujka 1720. stupio je u franjevački red i započinje novicijat, godinu dana kušnje. Potom odlazi na studij filozofije i teologije u Budim ili Osijek, koji je završio do 1727. godine. Zaređen je 22. svibnja 1728. u

---

²⁵ LAHMAN, 1971: 481–482. *Od 1945. do danas (1971.) je mlada generacija brojila 88 mladića; u poljoprivredi je ostalo samo 4, u turizmu se zaposlilo 6 muških, u drugim zvanjima u mjestu 15. U druga mjesta u Jugoslaviji pošlo je 40 osoba, a u Zapadnu Evropu 5. U prekomorsku emigraciju, koja je u Bristu u vidnom opadanju, pošlo je u poratnom razdoblju svega samo 5 (Novi Zeland 4, Australija 1). Radnu snagu u posljednje vrijeme zapošljavaju Ploče u kojima dnevno radi 12 radnika (8 starijih i 4 naučnika). Dakle 12 radnika. Jedan je u armiji. U poslijeratnom razdoblju selo je nazadovalo za 16.5%.*

²⁶ CURIĆ, FÜRST-BJELIŠ, 1999: 245–246.

²⁷ Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, datum posljednjega pristupa: 21. listopada 2013.

http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup17_1341.html.

²⁸ KAČIĆ MIOŠIĆ, 1983: 382.

²⁹ BOTICA, 2003: 13.

Šibeniku. Poslijediplomsko je školovanje nastavio u Italiji, gdje je boravio dvije godine, od 1728. do 1730. godine. Nakon studija, starješinstvo provincije ga je 20. svibnja 1730. postavilo za lektora filozofije u Zaostrugu odakle je pripomagao po obližnjim župama.

Godine 1751. uz Miošić dodaje i prezime Kačić, nakon što je u Veneciji dao ovjeriti svoje porodično stablo koje je sam sastavio i prema kojemu je njegova obitelj grana stare hrvatske plemićke obitelji porodice Kačića koja je sredinom 17. stoljeća dobila i mletačko plemstvo. U nedostatku drugih, nezavisnih potvrda njegova plemićkoga podrijetla, povjesničari književnosti sumnjaju u pouzdanost ovjerenoga stabla.³⁰

Od 1745. godine Kačić je živio u franjevačkom samostanu u Sumartinu na Braču gdje je bio gvardijan od 1747. do 1749. godine. Taj je samostan bio mala i siromašna kuća u koju su se pred Osmanlijama bili sklonili makarski franjevci. Kada je postao gvardijan, počeo je graditi novu samostansku zgradu i podučavati samostanske đake.³¹ U zaostroški se samostan vratio 1750. godine i tu je proveo posljednje, plodonosno desetljeće svoga života. Od 1753. do 1754. godine obnašao je dužnost gvardijana. Kako nije imao posebnih dužnosti, u tom je razdoblju dovršio i tiskao svoja tri djela: *Elementa peripathetica* (1752), *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (prvo izdanje 1756, drugo izdanje 1759) i *Korabljicu* (1760).

*Tek se s Razgovorom ugodnim među Hrvatima pojavilo djelo koje će se obilno primati i pamtiti, slušati i čitati, prenositi i nasljedovati.*³²

Umro je 14. prosinca 1760. od bolesti pluća koju je zadobio na povratku s Neretve gdje je skupljao hranu za siromašne sumještane. Brod u kojem su se vraćali zahvatilo je nevrijeme, a kiša je fra Andriji narušila zdravlje. Pokopan je u samostanskoj svećeničkoj grobnici na čijem je ulazu 1890. godine postavljena mramorna ploča s natpisom fra Gabre Puratića:

*Pokoj tebi starče Milovane
koji rodu Pismaricu dade
s Korabljicom da mu vida jade
dok mu zora boljeg dana svane
hladnu ploču što ti kosti skriva
haran narod pobožno cjeliva.*³³

Njegova rodna kuća danas je zaštićena kulturna baština od memorijalne važnosti. Starac Milovan, kako se Kačić sam nazivao, bio je i učitelj te je prema usmenoj predaji držao nastavu u ljetnikovcu uz obalu koji je također zaštićeno kulturno dobro na osnovi posebnosti pučke graditeljske arhitekture 18. stoljeća.

---

³⁰ DUKIĆ, 1997: 5.

³¹ DUKIĆ, 1997: 6.

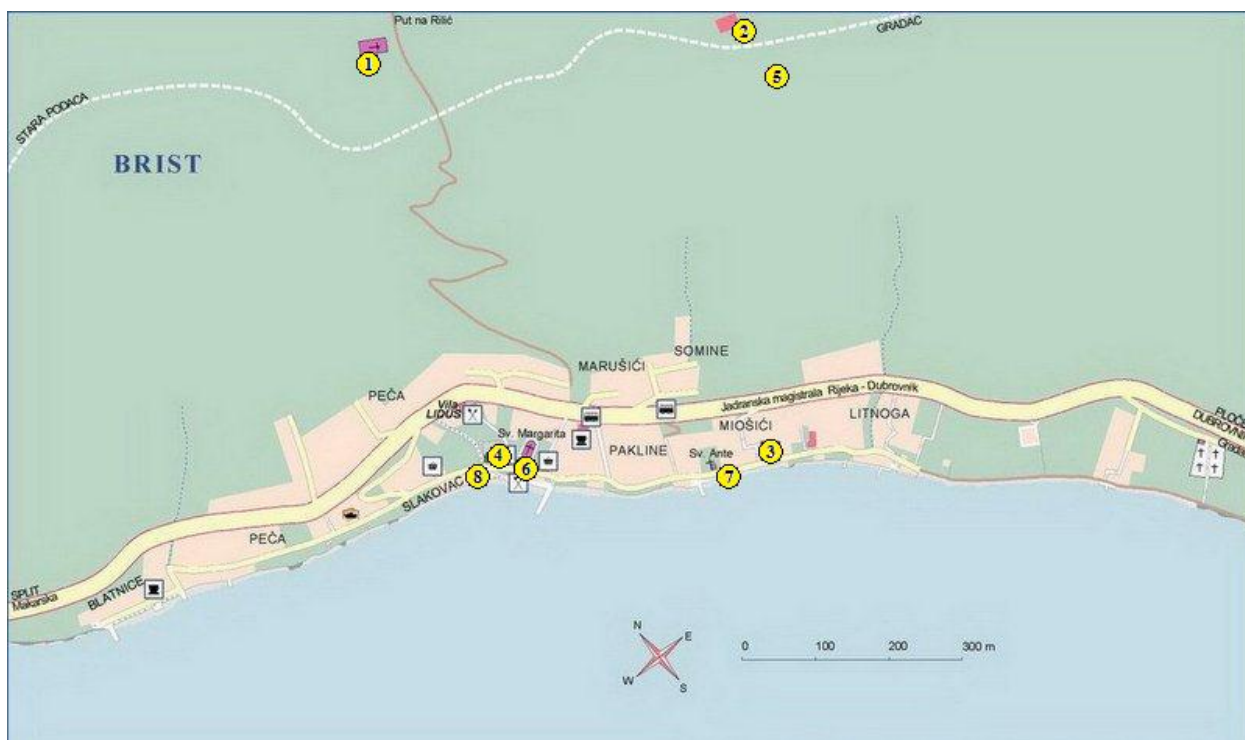
³² BOTICA, 2003: 9.

³³ BOTICA, 2003: 17.

1.4 Zaštićena kulturna dobra u Bristu

Na području Brista trenutno se nalazi pet zaštićenih kulturnih dobara koja su istaknuta na stranicama Ministarstva kulture te na karti (Slika 4) označeni brojevima od 1 do 5: crkva sv. Margarite (br. 1), rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića (br. 2), sklop kuća na obali (br. 3) i zgrada osnovne škole (br. 4) kao nepokretna kulturna dobra te stećak (br. 5) kao pokretno kulturno dobro. U ovom potpoglavlju svako će pojedino dobro biti ukratko opisano. Budući da Brist pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji, za navedena dobra nadležan je Konzervatorski odjel u Splitu.

Slika 4 Karta Brista s označenim zaštićenim kulturnim dobrima.

1.4.1 Crkva sv. Margarite

Crkva sv. Margarite, oznaka dobra: Z-5060, smještena je u Podbiokovlju (Slika 4, br. 1). U registru kulturnih dobara klasificirana je kao sakralna graditeljska baština koja pripada nepokretnom kulturnom dobru u obliku pojedinačne građevine. U njezinom opisu stoji da je sagrađena 1751. godine na mjestu starije crkve koja je srušena. Od starije crkve ostala je apside s gotičkim svodom koja je ugrađena u noviju

Slika 5 Crkva sv. Margarite, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

crkvu. Crkva je jednobrodna s pravokutnom apsidom, građena pravilno klesanim kamenom i pokrivena dvostrešnim krovom s kupom kanalicom. Pročelje crkve raščlanjeno je portalom uokvirenim kamenim klesancima i profiliranim nadvratnikom. U osi portala je okulus s rozetom. U zidani kameni oltar postavljene su dvije nadgrobne ploče s natpisima i grbovima obitelji Kačić, a treća je uzidana u pločnik crkve pred oltarom. Crkva je obnovljena 1986. godine³⁴, o čemu svjedoči spomen-ploča (Slika 7) postavljena u njezinoj unutrašnjosti:

Slika 6 Sjeverozapadno glavno pročelje crkve sv. Margarite, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

U slavu Božju i čast BDM ovu crkvu sv. Margarite zubom vremena uništenu u spomen majke Ive i brata Ante Ivan Miošić obnovi fra Vladimir Tadić župnik blagoslovi 2. XI. 1986. s vjernim narodom Brista ploču postavi 1. svibnja 1987.

U prostoru oko crkve i suhozidu koji je okružuje nalaze se ostaci različitih konstruktivnih elemenata koji su najvjerojatnije pripadali starijoj crkvi koja se nalazila na istom mjestu. Planom prostornog uređenja općine Gradac (PPUO) predlaže se redovito održavanje građevine kao i izrada konzervatorskog elaborata te projekt obnove. Sve eventualne zahvate koji bi se provodili na građevini prethodno mora odobriti Konzervatorska služba u Splitu.³⁵

Slika 7 Spomen-ploča, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

³⁴ internetska stranica Ministarstva kulture RH, KULTURNA BAŠTINA, Registar kulturnih dobara, Brist, Crkva sv. Margarite – <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=108875130>. Datum posljednjega pristupa: 19. 10. 2013.

³⁵ PPUO Gradac, 2006: 47.

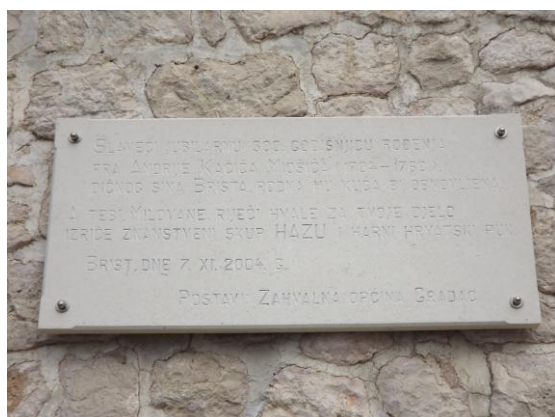

1.4.1.1 Župa Brist

Župa Brist postala je samostalnom 1780. godine. Do tada je bila u sastavu župe Podaca. Brišćani su sagradili tri crkve: u 15. stoljeću crkvu sv. Margarite koju mještani nazivaju sv. Marom u staromu selu Brist, novu crkvu sv. Margarite na obali 1870. godine i crkvu sv. Ante Padovanskoga na obali 1807. godine sagrađenoj na temeljima kapele iz 16. stoljeća. Zaštitnica mjesta je sv. Margarita, čiji se blagdan slavi 20. srpnja.³⁶ Župi Brist stanovito je vrijeme pripadala i crkvice sv. Ivana Krstitelja u Grnčeniku, sagrađena 1900. godine, koja je u ruševnom stanju jer je cijeli okoliš napušten i danas nenaseljen. Među kapelicama koje pripadaju župi su: kapelica na Zakladnici s kamenim reljefom Gospe od Anđela iz 1776. godine i kapelica Gospe od Zdravlja na vrhu Međidoca ili Novih Briških stina iz 1930. godine.³⁷

1.4.2 Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića

Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića, oznaka dobra: Z-4875, klasificirana je kao memorijalna baština koja pripada nepokretnoj kulturnoj baštini, pojedinačno. U daljnjem opisu

Slika 8 Spomen-ploča »Slaveći jubilaru 300. godišnjicu rođenja fra Andrije Kačića Miošića (1704–1760) dičnog sina Brista rodna mu kuća bi obnovljena. A tebi Milovane riječi hvale za tvoje djelo izriče znanstveni skup HAZU i marni hrvatski puk. Brist. dne 7.«

dobra navedeno je da je to stambena katnica pravokutnoga tlocrta, dijelom ukopana u teren, izgrađena iznad sela Brist (Slika 4, br. 2). Gospodarsko prizemlje i stambeni kat povezuju vanjske stubbe koje se nalaze na zapadnoj strani. Na istočnom pročelju sačuvana je jedna puškarnica. Tipološki kuća pripada utvrđenim stambenim kućama Makarskoga primorja, a ima i memorijalni značaj, s obzirom na to da je tu 1704. godine rođen hrvatski pjesnik i narodni preporoditelj fra Andrija Kačić Miošić, o čemu svjedoči spomen-ploča postavljena 1934. godine na južno pročelje kuće.³⁸ Ploču je postavila družba »Braća hrvatskoga zmaja«.

³⁶ CVITANOVIĆ, 2003: 196.

³⁷ NIMAC, 1991: 12–13.

³⁸ internetska stranica Ministarstva kulture RH, KULTURNA BAŠTINA, Registar kulturnih dobara, Brist, Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića – <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=108884560>. Datum posljednjega pristupa: 19. 10. 2103.

Slika 9 Rodna kuća (?) fra Andrije Kačića Miošića, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

Slika 10 Zapadna strana – bočno pročelje i ulaz u prizemlje, spomen-ploča Braće hrvatskoga zmaja, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

Slika 11 Sjeverna strana – prvi kat s ulazom, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

U znanstvenom članku o utvrdama Gornjega primorja, Anita Gamulin označava Kačićevu rodnu kuću kao *kuća-kula*. Smještena u zaseoku nazvan Aleksići, kuća je u vrijeme istraživanja bila u ruševnom stanju. Datirana je u 18. stoljeće s obzirom na to da ima sve graditeljske karakteristike pučke arhitekture koje pripadaju ovom kraju tog razdoblja. Na kući se također nalaze i puškarnice, za koje autorica tvrdi da svjedoče o nemirnim vremenima i potrebi za obranom. Karakteristika pučke arhitekture je gradnja neobrađenim, lomljenim kamenom koji je korišten i u gradnji ove kuće, na nekim mjestima u redovima, a negdje još rustičnijom gradnjom. Vapneni mort korišten je kao vezivni materijal, a na ruševnoj kući bio je dobrim dijelom ispran zbog utjecaja atmosferilija. Gamulin dalje navodi kako je južno pročelje bilo u potpunosti razrušeno, te su i na ostalim zidovima uočena velika konstruktivna oštećenja. Kuća se tipološki, na osnovi tlocrta, može svrstati kućama sa stanovanjem na prvom katu. U prostor stanovanja pristupa se s gornje etaže sjevernoga pročelja. U prizemlju se nalazi gospodarska prostorija u koju se ulazi sa zapadne strane.

»Kuća je imala dvostrešni krov s pokrovom od kamenih ploča. U unutrašnjosti je postojala drvena međukatna konstrukcija koju su nosile kamene konzole, sačuvane na sjevernom zidu kuće. Odlikuje se manjim otvorima, a na istočnom pročelju, na nivou prvog kata sačuvana je jedna puškarnica, što ovu kuću

uvrštava u kategoriju utvrđenih kuća. Tijekom 1990-ih godina Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine iz Splita izradila je konzervatorski elaborat za obnovu ove kuće, koja se provodi inicijativom Općine Gradac i Odbora za obnovu rodne kuće pjesnika Andrije Kačića.«³⁹

Godine 2010. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske donijelo je rješenje (Prilog 2) na temelju ispitivanja i usklađivanja rješenja Konzervatorskoga zavoda za Dalmaciju u Splitu broj: 35/23-1962. od 8. lipnja 1962. s odredbama Zakona o zaštiti i očuvanja kulturnih dobara kojim se utvrdilo kako je Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića u Bristu zaštićena kao spomenik kulture i upisana u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, pod registarskim brojem RST-8, ima svojstvo kulturnoga dobra.

U skladu s rješenjem, donijeli su i obrazloženje u kojem stoji da je postupkom ispitivanja rješenja o registraciji navedenoga spomenika kulture utvrđeno da se iznad sela Brist nalazi stambena kuća, koja je prema predaji rodna kuća pjesnika fra Andrije Kačića Miošića. Građevina pravokutnoga tlocrta, građena je priklesanim kamenom koji je slagan u horizontalne redove i vezan vapnenim mortom. Kuća je zbog prirodne denivelacije terena jednim dijelom ukopana. Na zapadnoj strani, u prizemlju, nalaze se vrata jednostavnih kamenih okvira koja su vodila u

Slika 12 Ulazna vrata na sjevernoj strani prvog kata, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

konobu, dok se na sjevernoj strani nalaze vrata koja su vodila u stambeni kat. Zapadno od kuće smještene su vanjske kamene stube ukopane u teren. Na istočnom pročelju sačuvana je jedna puškarnica. Kako je kuća bila izrazito ruševna, tako su krajem 20. stoljeća rekonstruirani južni zid, drvena međukatna konstrukcija i dvostrešno krovništvo s pokrovom od lomljenih kamenih ploča, prema tipologiji tradicijske arhitekture Gornjega primorja. Unutrašnjost kuće opremljena je tradicionalno izvedenom stolarijom. Utvrđeno je kako ovaj tip kuće pripada utvrđenim stambenim kućama Makarskoga primorja. Budući da je u njoj 1704. godine rođen hrvatski pjesnik i narodni preporoditelj fra Andrija Kačić Miošić, kuća

³⁹ GAMULIN, 1996: 86–87.

ima i memorijalni značaj, o čemu svjedoči spomen-ploča postavljena 1934. godine na južno pročelje kuće.

Na osnovu rezultata istraživanja, Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnoga dobra, utvrdilo je, na sjednici održanoj 3. studenoga 2010, da Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića u Bristu, na k. č. zgr. 108, k.o. Brist, upisana prethodno u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu pod registarskim brojem RST-8, ima svojstvo kulturnoga dobra te se određuje upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara.

Zanimljiva je pretpostavka da to zaštićeno kulturno dobro najvjerojatnije nije Kačićeva rodna kuća.⁴⁰ Naime, za vrijeme posjeta družbe »Braće hrvatskoga zmaja«, bilo im je pogodnije staviti spomen-ploču na zidove koji su bili u manje ruševnom stanju. Kuća u kojoj se rodio, srušena je gotovo do temelja te obrasla žbunjem i drvećem. Udaljena je približno 2 metra zapadno od zaštićene, obnovljene kuće.

PPUO Gradac kao režim zaštite navodi da je kuća rekonstruirana na osnovu projektne dokumentacije koju je izradio Konzervatorski odjel u Splitu te da je potrebno redovito održavanje građevine.⁴¹

1.4.3 Sklop kuća na obali

Sklop kuća na obali (Slika 4, br. 3), poznatiji kao sklop kuća Kačić Miošić ili Diana (*Banjalučko*), Marušić i Miošić, oznaka dobra: Z-5099, koji ćemo u drugom poglavlju detaljnije obraditi, klasificiran je kao profana graditeljska baština. U opisu dobra na stranicama Ministarstva kulture RH stoji da se sklop kuća na obali sastoji od tri stambeno-gospodarske kuće opremljene terasama i balkonima, u prizemlju kojih se nalaze svodeni arsenali. Po načinu gradnje, oblikovanju i kasnobaroknim stilskim odlikama kuće se mogu datirati u 18. stoljeće. U pročelje jedne kuće ugrađene su antičke spolije. Sačuvan je niz otvora za koje stručnjaci smatraju kako su nastali za potrebe obrane od gusara. Sklop kuća vješto objedinjuje stambeno-gospodarsku funkciju sa stilskim oblikovanjem i ladanjskim ugođajem. Također se navodi da je prema tradiciji u jednoj od tih kuća boravio fra Andrija Kačić Miošić.⁴²

---

⁴⁰ Informacija iz razgovora s Anitom Gamulin.

⁴¹ PPUO Gradac, 2006: 63.

⁴² internetska stranica Ministarstva kulture RH, KULTURNA BAŠTINA, Registar kulturnih dobara, Brist, Sklop kuća na obali – <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=108887071>. Datum posljednjega pristupa: 19. 10. 2013.

U svrhu očuvanja ovoga sklopa, PPUO Gradac kao prijedlog režima zaštite ističe potrebu očuvanja izvornoga stanja građevina tijekom obnove te upotrebu autentičnih građevinskih materijala i tehnika. Također, predlaže se prije svega obnova postojećih kuća, nakon čega bi postojala mogućnost izgradnje novih kuća, koje gabaritima i stilskim elementima moraju biti u skladu s tradicijskom arhitekturom⁴³ karakterističnom za ovaj kraj.

1.4.4 Zgrada osnovne škole

Zgrada osnovne škole (Slika 13), oznaka dobra: Z-5074, klasificirana je kao profana kulturna baština te pripada nepokretnim kulturnim dobrima, pojedinačno. Smještena je u neposrednoj blizini nove crkve sv. Margarite, u samom središtu Brista (Slika 4, br. 4).

Zgrada osnovne škole u Bristu sagrađena je 1878. godine odlukom Dalmatinskoga sabora⁴⁴, a na spomen pjesniku fra Andriji Kačiću Miošiću, o čemu govori i spomen-ploča (Slika 14) koja se nalazi na južnom pročelju:

Pjesniku narodnomu, učitelju pučkomu, fra Andriji Kačiću Miošiću na uspomenu Narodni sabor pučku učionu sagrađio 1878.

Osnovno školstvo u Bristu postoji još od 1863. godine.⁴⁵ Škola je jednokatnica tradicionalnog oblikovanja građena kamenom, s glavnim pročeljem okrenutim prema jugu. Spada u red najstarijih školskih zgrada u Dalmaciji te je odigrala značajnu ulogu prosvjećivanja tamošnjega pučanstva još od vremena Hrvatskoga narodnoga preporoda. U zgradi i danas djeluje osnovna škola Gradac–Područna škola Brist⁴⁶, namijenjena učenicima od prvoga do trećega razreda. Zanimljivo je da su sva tri razreda smještena u istoj prostoriji, podijeljena svaki svojim redom klupa, dok jedna učiteljica istodobno drži nastavu za sve učenike.

---

⁴³ PPUO Gradac, 2006: 55.

⁴⁴ KATIĆ, 2012: 3. »Državnim školskim zakonom 1869. godine regulira se uprava nad svim školama, osnivaju se školska vijeća (pokrajinsko, kotarsko i mjesno), ujednačava se i proširuje opseg nastavnog gradiva, osnivaju se građanske škole, zahtijeva bolja izobrazba učitelja, planira gradnja školskih zgrada i osigurava državno financiranje škola. Bio je to početak sustavno organiziranog školstva u Dalmaciji, koji je odredio standarde za osnivanje škola, zapošljavanje učitelja i učiteljica te uređenje školskih zgrada i stanova za učitelje i učiteljice. Uvjet za osnivanje škola bio je 40 djece u dobi od 6 do 12 godina na prostoru do 4 km od škole. Škole su bile odvojene za dječake i djevojčice, a u njima su radili i učitelji istog spola. Od 1870. godine primjenjuje se privremeni školski i nastavni red (plan i program). Dalmatinski sabor 1871. godine uvodi zakonske obveze za osnivanje, financiranje i pohađanje javnih škola, uređujući istodobno prava i dužnosti učitelja u pokrajini.«

⁴⁵ NIMAC, 1991: 13.

⁴⁶ internetska stranica Ministarstva kulture RH, KULTURNA BAŠTINA, Registar kulturnih dobara, Brist, Zgrada osnovne škole – <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=108884559>. Datum posljednjega pristupa: 19. 10. 2013.

PPUO Gradac kao režim zaštite predlaže stalno održavanje i sanaciju na osnovu unaprijed pripremljene projektne dokumentacije i posebnih uvjeta građenja za što je nadležan Konzervatorski odjel u Splitu.⁴⁷

Slika 13 Južno pročelje škole. U prizemlju se nalazi ured Turističke zajednice općine Gradac, dok je na prvom katu škola – učionica, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

Slika 14 Spomen-ploča na južnom pročelju škole, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

1.4.5 Stećak

Stećak (Slika 15), oznaka dobra: RST-15, klasificiran je kao arheološka građa i pripada pokretnim kulturnim dobrima, pojedinačno. U opisu dobra stoji da se stećak-sanduk, dimenzija 2,80 m × 1,66 m × 0,50 m, nalazi na osami u polju nedaleko ruševine vjerojatno rodne kuće narodnoga pjesnika i učitelja fra Andrije Kačića Miošića. Rub stećka ukrašen je uklesanim ukrasom-viticom, dok se u gornjem dijelu nalazi polumjesec između dvije stilizirane ruže s po osam latica (Slika 16).⁴⁸

⁴⁷ PPUO Gradac, 2006: 46.

⁴⁸ internetska stranica Ministarstva kulture RH, KULTURNA BAŠTINA, Registar kulturnih dobara, Brist, Stećak – <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=108885800>. Datum posljednjega pristupa: 19. 10. 2013.

Slika 15 Stećak, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

Slika 16 Ukrasni elementi stećka: s-vitice, polumjesec i zvijezda, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

Srednjovjekovnim spomenicima na području Makarskoga primorja bavi se Marinko Tomasović koji redovito objavljuje rezultate provedenih istraživanja. Stoga i u njegovoj knjizi *Srednjovjekovni spomenici* nalazimo opis ovog stećka kao najistaknutijega primjera takvog tipa na ovom prostoru. Stećak koji se nalazi u Bristu iznad zaseoka Kačića, najljepši je i najveći primjerak ovoga tipa u Makarskom primorju. Komparacijom literarnih izvora, Tomasović je iznio poteškoću smještaja stećka-sanduka i njegovog izgleda iznoseći zablude, odnosno pogreške autora koji su se ranije bavili ovom temom. Uglavnom se radilo o tome da su Brist i Bristu (Pasičina), koja se nalazi u obalnom zaleđu, smatrali jednim te istim mjestom.⁴⁹

U narodu se takav oblik stećka-sanduka naziva »turskim grobom«, a taj naziv nalazimo i u Planu prostornog uređenja općine Gradac – »Turski greb«. U blizini ovoga, nalazi se i drugi, neukrašeni stećak-sanduk koji se do sad u literaturi nije ni spominjao, a kamoli analizirao.

Godine 2006. u Planom prostornog uređenja općine Gradac ističe se potreba obilaska i uvida u stanje kulturnoga dobra. Predlaže se eventualna zaštita od djelovanja atmosferilija, čuvanje stećka u prostoru, arheološko istraživanje, konzervacija i prezentacija nalaza.⁵⁰

⁴⁹ TOMASOVIĆ, 2007: 56–57. »Prvi opisni navod o njemu slijedi uskoro, kataloškim opisom sanduka. Opis se reducirano ponavlja, kao i tvrdnja kako rana literatura potvrđuje da se je u Bristu »na groblju« nekada nalazilo »više ploča«. No, radilo se o Bristu u obalnom zaleđu, uostalom kako i stoji u radu na koji se autorica pozivala, na što je nedavno upozoreno. Istu zabludu (s izvorom koji ju niječe) ponavlja i Š. Bešlagić, uz nerazumijevanje stvarnog položaja na kojem se sanduk nalazi, jer se veli kako je »u samom naselju«. Osim toga pisac netočno veli da je ukrašen i motivom »povijene lozice«. Prihvatljiv opis bordure kao »gustog niza vertikalnih sitnih S-volutica« daje N. Miletić, napomenom o jednoj identičnoj analogiji. Stećak se spominje i u kasnijem osvrtu na ove spomenike šireg područja, ali tek oslanjanjem na literaturu i, začudo, nepotrebna usmena kazivanja o samom izgledu spomenika.«

⁵⁰ PPUO Gradac, 2006: 58.

1.5 Ostala zaštićena kulturna dobra na području Brista

U Prostornom planu uređenja Općine Gradac iz 2006. godine, osim već navedenih pet, spominje se još šest zaštićenih kulturnih dobara na području Brista koja su od lokalnoga značaja: ruralno naselje Brist, od sakralnih građevina župna crkva sv. Margarite i crkva sv. Ante, pod arheološkim lokalitetima: *Briške stine* (gomile) te dva spomenika: spomenik fra Andriji Kačiću Miošiću, djelo Ivana Meštrovića i spomenik, ili točnije mozaik *Život životu; Sunce, zemlja, more, naš život* Mladena Veže koja ćemo ukratko opisati.

Staro naselje Brist nalazi se pod planinom Rilić na plodnim flišnim padinama zasađenim vinogradima i u većem dijelu maslinicima. Podijeljeno je u tri zaselka: Aleksići, Bristova doca i Blatnice. Naselje pripada tipu B zaštite. »B zona zaštite tretira se kao 2. stupanj zaštite i uključuje povijesni prostor naselja u kojem je očuvana tradicionalna matrica, mreža ulica i parcelacija te pripadajuća povijesna (tradicijska) arhitektura, ali je djelomice izgrađena i novijim građevinama koje čine skladnu cjelinu.« Prostornim planom dopušta se gradnja interpolacija koje gabaritima i oblikovanjem moraju odgovarati karakteristikama tradicijske arhitekture. Cilj je da se nova izgradnja uklapa u postojeću tipologiju naselja ne narušavajući cjelokupan izgled. Prije bilo kakvih novih izgradnji predlaže se obnova postojećih kuća. »Potrebno je izraditi Detaljni plan uređenja temeljem Konzervatorske podloge kojom se mora inventarizirati i obraditi tradicijska arhitektura te dati uvjete i smjernice za potrebne i moguće zahvate.«⁵¹ U starom selu danas nitko ne živi. Kuće su uglavnom u ruševnom stanju, bez krova i s tek pokojim zidom, dok su obnovljene Kačićeva rodna kuća i crkva sv. Margarite.

Na padinama Rilića smještene su i **Briške stine** koje su evidentirano kulturno dobro te pripadaju arheološkim lokalitetima od lokalnoga značaja, III. kategorija. U cijeloj Dalmaciji, na prostoru između zaleđa i mora, a u blizini pješačkih staza, nalaze se prapovijesne gomile. Većim dijelom su opljačkane i devastirane kasnijim graditeljskim intervencijama, kada je s njih uzimano kamenje koje se koristilo kao građevinski materijal za izgradnju kuća, suhozida i sl. Prostornim planom ističe se potreba za arheološkim nadzorom.⁵²

Župna crkva sv. Margarite (Slika 4, br. 6) kulturno je dobro od lokalnoga značaja. To je jednobrodna crkva s polukružnom apsidom izgrađena 1870. godine uz obalu današnjega naselja. U osi glavnoga pročelja okrenutoga južno, prema obali, nalazi se zvonik s ložom i piramidalnim završetkom. U unutrašnjosti crkve smještena su tri mramorna oltara, a među starijim djelima koja su najvjerojatnije prenesena iz sv. Mare u gornjem selu, ističu se ona iz novijih razdoblja:

---

⁵¹ PPUO Gradac, 2006: 41.

⁵² PPUO Gradac, 2006: 58.

slika sv. Margarite iz 18. stoljeća i slika sv. Ante iz 1940. godine Gabrijela Jurkića.⁵³ Predlaže se redovito održavanje, izrada arhitektonskoga snimka postojećega stanja i projekta obnove. Svi zahvati moraju biti odobreni od Konzervatorskog odjela u Splitu.⁵⁴

Crkva sv. Ante kasnobarokna je crkva pravokutnoga tlocrta koja se nalazi na obali jugoistočnoga dijela današnjega naselja (Slika 4, br. 7). Glavno južno pročelje (Slika 17) okrenuto je prema moru, a završava s naglašenim trokutastim zabatom u koji je smještena manja rozeta te jednodijelnom preslicom na vrhu (Slika 18). Portal flankiraju dva manja lučna otvora. Predlaže se redovito održavanje, izrada konzervatorskog elaborata i projekta obnove. Svi zahvati moraju biti odobreni od Konzervatorskog odjela u Splitu.⁵⁵

Slika 17 Crkva sv. Ante, južno pročelje, snimila Ivana Marušić, 14. rujna 2013.

Slika 18 Crkva sv. Ante, kamena preslica, snimila Ivana Marušić, 14. rujna 2013.

Spomenik fra Andriji Kačiću Miošiću (Slika 19) djelo je kipara Ivana Meštrovića iz 1958. godine, a otkriven je 1960. godine ispred glavnoga južnoga pročelja župne crkve sv. Margarite (Slika 4, br. 6) na 200. obljetnicu Kačićeve smrti. Na kamenu postament smještena je brončana skulptura Kačića prikazanoga kako svira gusle. Prije ovoga, spomenici Kačiću već su bili podignuti u Zagrebu 1890. godine i Makarskoj 1891. godine koje je napravio Ivan Rendić te mramorno poprsje nad grobom u Zaostrogu 1890. godine istog umjetnika. Kako se približavala 250. obljetnica Kačićeva rođenja, a u Bristu, njegovom rodnom mjestu još nije bilo spomenika, fra Karlo Jurišić kao starješina zaostroškoga samostana kojemu pripada franjevačka župa Brist, odlučio je podići spomenik, iako su prilike za podizanje spomenika bilo kojem fratru u to doba bile nesklone. Odlučio se za Meštrovića nakon što je ponovno pročitao njegovu pjesmu

⁵³ NIMAC, 1991: 11.

⁵⁴ PPUO Gradac, 2006: 47.

⁵⁵ PPUO Gradac, 2006: 48.

posvećenu Kačiću, a u kojoj sam autor obećava da će proslaviti »što j' godir hrvacki(h) muževa«. ⁵⁶ U odgovoru na pismo i molbu fra Jurišića, Meštrović je napisao:

Ja sam odmah čim mi je bilo sa zdravljem bolje počeo da radim na kipu Starca Milovana i baš sam ga ovih dana završio i sad se lijeva u sadri. [...] Kip je u sadri već gotov, te čim se riješi pitanje lijevanja u bronci moći ću ga s jednim našim brodom poslati u domovinu. ⁵⁷

Sadreni je model 6. studenoga 1953. zajedno s ostalim Meštrovićevim radovima (Njegoš i dr.) parobrodom Slovenija stigao u Split te je privremeno bio smješten u podrumu Galerije Meštrović. Na dan 250. obljetnice Kačićeva krštenja, 17. travnja 1954, kada je spomenik trebao biti otkriven, zbog nedostatka novčanih sredstava i drugih neprilika, odgodilo se lijevanje spomenika i njegovo postavljanje. Između 1954. i 1957. godine skupljala su se novčana sredstva za izradu spomenika. Fra Karlo Jurišić je 6. veljače 1958. od Konzervatorskog odjela u Splitu (iz garaže Galerije Meštrović) preuzeo gipsani model te ga je poslao u Ljevaonicu umjetnina u Zagrebu kako bi se, prema Meštrovićevoj želji, salio spomenik u bronci. Pod nadzorom prof. Franje Kršinića spomenik je odliven. Za franjevački samostan u Zaostrogu, spomenik je 1959. odliven u sadri. Soldo pak navodi kako je napravljen još jedan sadreni odljev za studijski odjel Galerije Meštrović u Splitu i koji je greškom stigao u zaostroški samostan, a izvornik u Galeriju Meštrović. ⁵⁸

Meštrović je Kačića izradio kao punu skulpturu. Starac Milovan sjedi na goloj zemlji, podvinutih nogu na koje je položio gusle dok gudalom čvrsto upire u strune iz kojih kao da želi izvući što jači zvuk. Gusle su središte i sve je na njima usmjereno, ruke, snažni prsti, pognuto tijelo, glava što se nagnula da bi osluškivala ustreptale žice, usta koja se nečujno otvaraju da ispjevaju stihove junaštva i narodne snage. Junački je to lik običnoga, narodnoga čovjeka, odjevenog u fratarski habit. To je tip seljaka, težaka i čobanina koji duboko doživljava zvuk gusala i nutarnjom snagom pjeva o svojoj drevnoj prošlosti preko jednostavnog svima prihvatljivog deseterca koji i danas, nakon više od šezdeset izdanja »Razgovora ugodnog« privlači narod.

Kip fra Andrije Kačića Miošića nije Meštrovićevo vrhunsko djelo. Ipak je ono dostojni uzvrat starog majstora svom učitelju, velikanu malenih, pjesniku čobana i težaka, ali i ishodištu velikih naših pjesnika koji su počinjali ili se navraćali na njegovo jednostavno, puno snage i duha djelo. ⁵⁹

U svrhu zaštite predlaže se redovito održavanje spomenika. Koliko je u to vrijeme bila bitna uloga fra Karla Jurišića, ne samo u podizanju kulturne svijesti nego i u zaštiti kulturnih dobara na području Gornjega makarskoga primorja govori i činjenica da je, prigodom 250. obljetnice Kačićeva rođenja, potakao Konzervatorski zavod u Splitu da kao kulturne spomenike zaštititi zaostroški samostan, Kačićevu rodnu kuću i neke kule po primorju. Osim Meštrovića, i drugi su

---

⁵⁶ JURIŠIĆ, 1984: 334.

⁵⁷ JURIŠIĆ, 1984: 335. Datumi pisama: 7. i 30. svibnja 1953.

⁵⁸ SOLDI, 1983: 893.

⁵⁹ SOLDI, 1983: 892.

se umjetnici, primjerice akademski slikar Rudolf Marčić, odazvali toj proslavi obljetnice. Marčić je 1955. godine naslikao *Posljednje putovanje starca Milovana*, prikazavši teško bolesnoga Kačića s guslama i knjigom u ruci, u lađi prepunoj žita kako plovi po nemirnom moru.⁶⁰

Slika 19 Ivan Meštrović, *Fra Andrija Kačić Miošić*, bronca, 1958, snimila Ivana Marušić, 2010.

Osim kipa, Meštrović je u mladosti napisao i pjesmu bez naslova u čast Kačića, na kraju koje je naveo godinu 1899. s potpisom Ivan Meštrović Gabrilović, a koja započinje stihovima *Vilo moja, pivat mi pomaži*, i koja je bila jedan od povoda odabiranja ovog umjetnika za izradu kipa.

*Vilo moja, pivat mi pomaži,
Što ja ne znam, to mi, seko, kaži!
(H)ajde, seko, baš uz pomoć tvoju,
Da ispunim želju moju,
[...]
Milovanu ime proslavljeno!
Baš u Bristu kod Crljeni(h) stina
Kačić Bartul goji četiri sina
[...]*⁶¹

Spomenik *Život životu; Sunce, zemlja, more, naš život* (Slika 20, Slika 21) mozaik je s tematikom iz tradicijskoga života. Rad je slikara Mladena Veže (1916–2010) i nalazi se kraj njegove obiteljske kuće u Bristu (Slika 4, br. 8). Mozaik je slagao od 1966. do 1979. godine skupljajući fragmente keramičkih pločica na plaži. Iako izgleda kao da je donji dio jedne strane oštećen, spomenik zapravo nikada nije bio dovršen.

⁶⁰ SOLDI, 1983: 891.

⁶¹ JURIŠIĆ, 1984: 290. Stihovi kojima Meštrović započinje pjesmu o Kačiću.

Slika 20 Mozaik *Život životu*, Mladen Veža, snimila Ivana Marušić, 25. rujna 2013.

Slika 21 Mozaik *Sunce, zemlja, more, naš život*, Mladen Veža, snimila Ivana Marušić, 25. rujna 2013.

Slika 22 Spilja Dušina – ulaz i spomen-ploča, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

Slika 23 Spomen-ploča kraj ulaza u spilju, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

Među zanimljivostima od povijesne važnosti za mjesto može se navesti i **spilja Dušina** koja nije upisana u Registar kulturnih dobara. Ta spilja svjedoči o nemirnim vremenima kada su ovim prostorima vladali Osmanlije. Naime, 1658. godine Osmanlije su se približavali Bristu. I dok se većina mještana razbježala, Pavao Kačić i 26 Brišćana sakrilo se u spilju. Prema narodnoj predaji, Osmanlije su prošli pokraj spilje ne primijetivši išta što bi ih navelo na sumnju da se netko od njih skriva, i kada su pomislili da su dovoljno odmakli jedna starija žena je poviknula »Oj ti Ture tamo, osta baba vamo«. Kada su je čuli, Osmanlije su se vratili pred spilju i na ulazu zapalili drva i granje. Svih 27 Brišćana se ugušilo, a spilja je prema tom nesretnom događaju nazvana Dušinom.⁶²

⁶² JURIŠIĆ, 1972: 242.

Slika 24 Spilja *Dušina* – ulaz, snimila Ivana Marušić, listopad 2012.

1.6 Utjecaj turizma na kulturnu baštinu

Makarsko se primorje nakon Drugoga svjetskog rata, a ubrzanije nakon potresa 1962. godine kada stanovnici napuštaju podbiokovska sela naseljavajući se uz obalu, zbog svojih prirodnih ljepota i ugodne mediteranske klime, počinje baviti turizmom. Spuštanjem stanovništva, naselja pod planinom nisu se obnavljala, dok je izgradnja u novim mjestima bila u porastu. Stoga Nevenka Bezić već 1960-ih godina upozorava da bi konzervatori i urbanisti trebali obraćati veću pozornost, ponajviše zbog izgradnje ugostiteljskih objekata između Prvoga i Drugoga svjetskog rata kojim su na nekim mjestima pokvarene cjeline primorskih naselja. Kao primjer je navela trokatni hotel na obali u Podgori koji je uništio vrijedni sklop baroknoga ljetnikovca s perivojem obitelji Mrkušić.⁶³ Naglim razvojem turizma u drugoj polovici 20. stoljeća, kao najvažnije djelatnosti kojom se mještani danas bave, promijenio se i izgled Brista. Betonske višekatanice s apartmanima za iznajmljivanje ne uklapaju se u tradicionalnu arhitekturu građenu od kamena, te je narušen ambijent staroga dalmatinskoga sela. Kako izgledom pročelja, tako i svojim velikim proporcijama odskaču od starijih građevina. Povećavanjem kapaciteta smještaja turista nastala je potreba za izgradnjom parkinga, čime je betoniranjem dijela plaže dodatno narušen izgled mjesta. Stare kamene građevine prenamijenjene su u turističke objekte. Fra Stipe Nimac je 1991. godine zabilježio:

*Kao u većini hrvatskih uzmorskih mjesta, i u Bristu je u posljednjih tridesetak godina zamjetljiva transformacija pod utjecajem turizma: napušteni su oblici privređivanja, koji su othranili nizove naraštaja i koji su stvorili Brist onakvim kakav jest i njegove pojavne i njegove duhovne vrijednosti, a prihvaćen je sustav turističkih usluga kao novi oblik gospodarske djelatnosti sa svim njegovim prednostima i manama.*⁶⁴

⁶³ BEZIĆ, 1963: 187.

⁶⁴ NIMAC, 1991: 14–15.

Slika 25 Novija i nedovršena gradnja, parking na plaži – narušen ambijent, snimila Ivana Marušić, 4. rujna 2013.

Slika 26 Brist, ulica Miošići, 1960. (?) Fotografija iz obiteljskog albuma Zorke Miošić.

2 LADANJSKA ARHITEKTURA MAKARSKOGA PRIMORJA

U razdoblju od kraja 15. do početka 18. stoljeća, izgradnja je na području Makarskoga primorja stagnirala zbog opasnosti od Osmanlija i povremenih upada gusara i hajduka te nisu postojali uvjeti za izgradnju ladanjske kulture. Stoga su se ponajviše gradile kule radi obrane i utvrđene kamene kuće s puškarnicama. Osmanlijske su vlasti strogo zabranjivale novu izgradnju, dopuštajući samo održavanje i pregradnju ponekih od postojećih crkava i samostana. Makarsko je primorje oslobođeno od Osmanlija 1684. godine, no opasnost je trajala sve do Požarevačkoga mira 1717. godine i oslobođenja Imotskoga, kada je u njezinom zaleđu zavladao sigurnost. Početkom 18. stoljeća, u doba kada je prostor Makarskoga primorja konačno oslobođen, počinju se graditi ljetnikovci plemićkih obitelji Ivaniševića iz Makarske, Grubišića iz Tučepa, Mrkušića iz Podgore i nekoliko grana roda Kačić koje uz plemensko nose i porodično ime. Te su obitelji imale značajnu ulogu u borbi protiv Osmanlija. I dok je nakon kasnoantičkoga razdoblja postojao veliki broj vila rustika na području od Brela do Gradca, i čijim se istraživanjem danas bave arheolozi, usprkos težini zadatka zbog novije izgradnje, ladanjska arhitektura počinje se javljati tek u 18. stoljeću. Nevenka Bezić ističe da:

*Razdoblje turske vladavine nije ostavilo nikakvog traga u arhitekturi.*⁶⁵

Kao što je već navedeno, početkom 18. stoljeća počinje se razvijati kultura ladanja. Kako je zbog prijašnjih vremena još uvijek postojao strah od upada Osmanlija, gusara i hajduka, grade se sklopovi zatvoreni poput kaštela s unutarnjim dvorištem i ograničenim brojem vanjskih vrata. Stoga su i ljetnikovci dobro utvrđeni te više nalikuju vojnim zgradama nego kućama za odmor. Smještaj na morskome žalu zajedno s vrtovima i vinogradima koji ih okružuju te opskrba vlastitom vodom iz brojnih biokovskih vodotoka i izvora, glavna su obilježja ljetnikovaca Makarskoga primorja. Sklopovi građeni uz more nalazili su se na privatnim posjedima, udaljenim od tadašnjih naselja smještenih u Podbiokovlju te imaju dvije funkcije: ladanjsku i gospodarsku. Demori Staničić navodi da je teško u potpunosti utvrditi tipologiju ladanjskih sklopova na Makarskom primorju s obzirom na to da su krajem 19. i početkom 20. stoljeća doživjeli niz promjena uzrokovanih podjelom unutar obitelji, razgrađivanjem i prodajom nakon što su obitelji koje su ih gradile osiromašile. Razvojem turizma kao glavne djelatnosti ovoga prostora 1950-ih godina, devastacija dostiže svoj vrhunac. Demori Staničić također navodi da su ljetnikovci Makarskoga primorja nastali kasnije od ostalih na dalmatinskoj obali i ne pripadaju niti jednoj poznatoj tipološkoj skupini, već eklektički skupljaju i modificiraju različite elemente

---

⁶⁵ BEZIĆ, 1963: 187.

ostalnih regionalnih skupina: smješteni uz samo more poput kaštelanskih, ograđeni zidom unutar kojega je vrt poput dubrovačkih, korčulanskih i hvarsko-viških.

Poneki imaju prostrane terase s odrinama. Zid je najčešće obrambeni s puškarnicama, a vrt gospodarski prije negoli ukrasni. Tlocrtne dispozicije variraju od jednoga do četiri krila s dvorištima. Stambeni su objekti na pročelnoj, morskoj strani ili unutar dvorišta. Javlja se element ladanjske terase s odrinama nad zatvorenim gospodarskim prizemljem. U ljetnikovcu Diana – Kačić Miošić u Bristu postoji i orsan.[...] U Tučepima, Drveniku i Bristu se grupiraju jedan uz drugoga. Ladanje se moglo razviti samo kod bogatijih, pa su graditelji ljetnikovaca na Makarskom primorju plemići.⁶⁶

2.1 Ljetnikovac obitelji Kačić Miošić

U Bristu se u jugoistočnom dijelu mjesta smjestio sklop kuća na obali podijeljen na tri vlasnika Diana (danas *Banjalučko*), Miošić i Kačić Miošić (Marušić). »Iako je bio izložen mnogobrojnim promjenama, ističe se kao sklop skladnih dvokatnica sa zabatom i balkonima prema moru.«⁶⁷ Nekadašnje vlasništvo obitelji Kačić, udajama i ženidbom pripalo je obiteljima Diana, Miošić i Marušić.⁶⁸

Sklop Kačića izvorno se sastojao od dvije povezane dvokatnice s velikom ograđenom terasom iz koje se pristupa u kuću. U prizemlju je ispod terase presvođeni ulaz u konobu. Sklop i danas ima sačuvane odlike utvrđene kuće; u južnom su zidu sačuvane puškarnice.⁶⁹

Ljetnikovac obitelji Kačić Miošić smjestio se na obali unutar gospodarsko-ladanjskoga sklopa kojega čini zajedno s još dvije građevine. Na zapadnome dijelu sklopa nalazi se kuća Diana koja je, nakon što se oženio s Marijetom Kačić Miošić, pripala Feliksu (Feliceu) Diani. On je kao austrijski službenik upravljao lazaretima kod Baške Vode u vrijeme velike posljednje europske epidemije kuge 1815. godine.⁷⁰ Marijeta Kačić Miošić bila je sestra prvoga biskupa Splitsko-makarske biskupije Pavla Klementa Miošića. Njegovi inicijali još uvijek stoje na vjetrokazu u obliku pijetla i zastave, koji se nalazi na krovu kuće. Pavao Miošić, rođen u Bristu 15. studenoga 1756, bio je ugledna i utjecajna ličnost u Zadru i Splitu početkom 19. stoljeća.⁷¹ Za vrijeme svoga boravka u Zadru bio je jedan od sastavljača prve hrvatske gramatike 1820. godine. Umro je 10. listopada 1837. u Splitu.

⁶⁶ DEMORI STANIČIĆ, 2006: 132, 140. Autorica navodi kako nisu poznati ljetnikovci bogatijih pučana iz čega bi mogli zaključiti kako u vrijeme izgradnje ljetnikovaca klase nisu bile formirane, odnosno bogatiji pučani još nisu imali razvijene posjede.

⁶⁷ DEMORI STANIČIĆ, 2006: 138.

⁶⁸ PPPUO Gradac, 2006: 54.

⁶⁹ DEMORI STANIČIĆ, 2006: 138.

⁷⁰ DEMORI STANIČIĆ, 2006: 138.

⁷¹ TOMIĆ, 2012: 93. »Nakon što je bulom pape Lava XII. (1823–1829) *Locum Beati Petri* 30. lipnja 1828. ukinuta splitska nadbiskupija, pripojena joj je makarska biskupija i od tada crkveni poglavari nose naslov splitsko-makarskog biskupa, a Pavao (Klement) Miošić imenovan je prvim biskupom splitsko-makarske biskupije.«

Kuća je L-tlocrta s ugrađenim antičkim spolijama na glavnom južnom pročelju i njezinim bočnim stranama. Jedan kameni kapitel (Slika 28), ukrašen akantusovim listovima koji su oštećeni najvjerojatnije pod utjecajem atmosferilija i prilikom pomicanja ili mehaničkih udaraca, visine oko 60 cm i promjera približno 50 cm, smješten je uz zid na lijevoj strani njezinoga južnoga pročelja, tik uz put i njezino vanjsko stubište koje vodi do ulaza na prvom katu. Fragment kamene baze stupa, visine 30 cm, koji je prije bio smješten na ovom kapitelu, danas se nalazi na krajnjem dijelu ograde koja je zatvarala dvorište sklopa. Drugi kapitel smješten je na bočnom, istočnom pročelju u razini prvog kata. S desne strane kuće Diana kameno je stubište koje je vodilo prema tom ograđenom kamenom dvorištu čija je polovica danas pregrađena.

Na prvom katu južnoga pročelja nalazi se istaknuti balkon na kamenim konzolama ograđen isklesanom kamenom balustradom. U prizemlju je veliki lučni otvor, odnosno orsan (Slika 27). U doba socijalizma kada se u kući nalazilo odmaralište⁷², na tom se mjestu bio smjestio restoran. Danas je zatvoren oronulim drvenim zelenim vratima.

Slika 27 Orsan ili arsenal, Banjalučko, snimila Ivana Marušić, 14. rujna 2013.

Kuća Diana, odnosno *Banjalučko*, napuštena je prije desetak godina. Posljednji stanari bili su izbjeglice iz Baranje te Bosne i Hercegovine. Naziva se *Banjalučko* prema tvrtki u čijem je vlasništvu – *EDP Elektro–Banja Luka*. Pitanje vlasništva, koje je s jedne strane nesređeno i zbog poslijeratnih odnosa između dviju država, onemogućava detaljnije istraživanje građevine, pogotovo njezine unutrašnjosti, kao i redovito održavanje, revitalizaciju i moguću obnovu.

Za antičke spolije ugrađene u kuću Anita Gamulin pretpostavlja, a Miroslav Ujdurović s velikom sigurnošću tvrdi da su pripadale antičkom naselju u uvali Bošac u Gradcu. Danas se u toj uvali nalazi hotel *Laguna* sagrađen 1960-ih godina. Ujdurović tvrdi da je pronašao i dijelove apside

---

⁷² MIOŠIĆ, 2004: 60.

bazilike kojoj su, pretpostavlja, pripadali ovi kapiteli. No zbog nerazumijevanja lokalne vlasti i stanovništva na čijem se posjedu nalaze ti ostaci, nije postojala mogućnost temeljitijeg istraživanja. O postojanju i važnosti antičkoga naselja u uvali Bošac svjedoče antički ostaci i objekti na lokalitetima Lovora i Crkvina u Gradcu: dva srebrna novčića, rimski novčić cara Marka Aurelija, bakreni rimski novčić, poklopac sarkofaga, fragment kamenoga stupa, rimski nadvratnici i pragovi, specifično oblikovani kameni privezi brodova uvoznoga podrijetla i dr.⁷³ Kako su spolije dospjele na kuću Diana i zašto su ih umetnuli u pročelja nije poznato. Suprotno od navedenih pretpostavki, drugi izvor navodi da su spolije donesene iz ruševina Salone.⁷⁴ One se i danas nalaze na istom mjestu na kojem ih je Konzervatorski odjel u Splitu zabilježio 1968, 1983. i 1984. godine, no detaljnija istraživanja nisu rađena, niti je predložen stupanj zaštite i njihovoga očuvanja već su prepušteni vremenu, nezaštićeni od utjecaja atmosferilija.

Slika 28 Rimski kapitel pred kućom Diana. Fotografija iz fototeke Konzervatorskog odjela u Splitu: Inv. br. 60866, br. neg. R - 47594, snimljeno: 2. veljače 1984.

Slika 29 Kapitel, današnje stanje, snimila Ivana Marušić, 14. rujna 2013.

⁷³ UJDUROVIĆ, 1999: 25–26.

⁷⁴ MIOŠIĆ, 2004: 60.

Slika 30 Uzidane antičke spolije. Fotografija iz fototeke Konz. odjela u Splitu: Inv. br. 59589, br. neg. R - 46421, snimljeno: 1983.

Slika 31 Uzidane antičke spolije, snimila Ivana Marušić, 31. kolovoza 2013.

U sredini sklopa nalazi se dvokatnica obitelji Miošić, u čijem je prizemlju danas smješten ugostiteljski objekt, krčma *Mala Mare*, dok su gornja dva kata namijenjena stanovanju. Početkom 20. stoljeća, iz osobnih su potreba (iz nepoznatog razloga), zatvorili istočnu stranu dvorišta, onemogućivši na taj način komunikaciju između *Banjalučkog* i kuće Marušić koja je tu postojala u razdoblju kada ispred sklopa nije postojao put, već se prostirala plaža. Kasnije je na tom mjestu sagrađen neugledan poljski zahod čija je izgradnja rezultirala tužbom susjeda i rješenjem Vrhovnoga suda 1970. godine.

U svom članku o utvrdama Gornjega primorja, Anita Gamulin donosi kratak opis baroknoga ljetnikovca obitelji Kačić Miošić sagrađenoga u 18. stoljeću, koji se nalazi u naselju pri moru, i za kojeg tvrdi kako, poput Kačićeve rodne kuće, ima neke osobine utvrđene kuće. Autorica također navodi da je do danas bio izložen mnogim građevinskim preinakama, ne navodeći precizno o kojim se izmjenama i na kojem dijelu sklopa radi. Ljetnikovac opisuje kao skladnu dvokatnicu sa zabatom prema moru, pred kojim je svođeno prizemlje koje se, prema njezinom mišljenju, najvjerojatnije koristilo kao mali arsenal. Dalje iznosi kako se »u južnom zidu danas opaža nekoliko puškarnica«. Od otvora koji se nalaze na kući, najvjerojatnije je samo jedan služio kao puškarnica, dok su ostali otvori, vidno manjih dimenzija (20 cm × 30 cm), služili kao utori za drvene poluge pri gradnji kuće ili kao odvodi vode. Budući da su otvori sa stražnje strane zatvoreni, prema unutrašnjosti – pretpostavka je da nikad nisu ni mogli biti puškarnice. Gamulin također tvrdi da je »na ljetnikovcu kao spolija uzidana antička glava«.

Uz ovaj ljetnikovac, u Bristu pri moru još je kuća koje imaju slične obrambene karakteristike, zasigurno namijenjene zaštiti od gusara, i za koje se preporučuju detaljnije analize i istraživanja.⁷⁵

2.2 Stanje od Drugoga svjetskog rata do početka obnove

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata, kuću Kačić Miošić, u vlasništvu obitelji Marušić, zapalila je i opljačkala talijanska vojska. Do tada je u kući živjela posljednja nasljednica koja je nosila obiteljsko prezime, Iva Miošić (1879–1964) udana za Franu Marušića (1865–1924) pa izravni nasljednici ubuduće nose prezime Marušić. Izgorjelo je gotovo sve što je moglo gorjeti, pa su ostali samo kameni zidovi na kojima se i danas vide tragovi paleža, drvena greda od smreke koja je povezivala glavno pročelje sa stražnjim dijelom kuće, dio drvenoga poda na prvom katu i kuhinje na drugom katu te drveno stubište koje je vodilo na tavan. Iz sigurnosnih razloga, a i za vrijeme adaptacije zamjene drvenoga poda betonskim, ostaci su uklonjeni, osim drvene grede koja se i danas nalazi na istom mjestu. Na fotografiji (Slika 32) koja se nalazi u fototeci Konzervatorskog odjela u Splitu, vide se prozorski otvori i vrata na prvom i drugom katu, kao i u prizemlju, te sačuvana drvena greda. Kuća je bila napuštena i ostavljena u takvom stanju gotovo 40 godina, do početka obnove 1980-ih.

Slika 32 Brist, Miošići, stambena katnica, 18. stoljeće, Kačić Miošić (Unutrašnjost u preuređivanju). RST, 15/9. Konzervatorski odjel u Splitu: Inv. br. 60454, br. neg. R - 37 499, snimljeno: 6. 11. 1978.

---

⁷⁵ GAMULIN, 1996: 87–88. »U naselju pri moru ističe se barokni ljetnikovac obitelji Kačić-Miošić, sagrađen u XVIII. stoljeću, koji također ima neke osobine utvrđene kuće. Iako je do danas bio izložen mnogim građevinskim preinakama, ljetnikovac se ističe kao skladna dvokatnica sa zabatom prema moru, pred kojim je svođeno prizemlje koje se najvjerojatnije koristilo kao mali arsenal. U južnom se zidu danas opaža nekoliko puškarnica. Na ljetnikovcu je kao spolija uzidana antička glava. Uz ovaj ljetnikovac, u Bristu pri moru još je kuća koje imaju slične obrambene karakteristike, zasigurno namijenjene zaštiti od gusara, što bi bilo dobro detaljnije istražiti.«

Konzervatorski je zavod za Dalmaciju u Splitu 4. ožujka 1967, na čelu s tadašnjim ravnateljem Zavoda dr. Cvitom Fiskovićem, donio rješenje (Prilog 1) kojim je utvrđeno da sklop kuća na obali u Bristu sagrađen na čest. zgrd. 2., 17. i 18. zemljišno-knjiški uložak 186, 891, i 1118. k.o. Brist ima svojstvo spomenika kulture te je na temelju analize donio odluku o upisu tog spomenika u Registar nepokretnih kulturnih spomenika ovoga Zavoda.

U skladu s odlukom, komisija Konzervatorskoga zavoda za Dalmaciju u Splitu određena rješenjem br. 35/7. od 20. siječnja 1962, priložila je obrazloženje u kojem je ustanovila sljedeće:

Sklop kuća u Bristu sastoji se od tri kuće građene na dva kata. Građene su od pravilno klesanih kvadera, imaju kamene profilirane nadprozornike i konzole na prozorima gornjega kata. Dvije kuće imaju na prvom katu balkone, od kojih jedna ima i ogradu od kamenih stupića. Po načinu gradnje, obliku i nekim stilskim oznakama mogu se datirati u 18. stoljeće. Sklop je značajan zbog toga, što spada u rijetke primjere ovakove gradnje u Makarskom primorju, a izvorno je i sačuvan. Prema tradiciji u jednoj od tih kuća boravio je i pjesnik Andrija Kačić Miošić.

Slika 33 Razglednica iz 1960-ih (?)

Slika 34 Brist, kuća Diana i Miošić, južna strana. Konzervatorski odjel u Splitu: Inv. br. 20956, br. neg. R-12277, snimljeno 29. 2. 1968.

Slika 35 Brist, kuća Marušić, južna strana. Konzervatorski odjel u Splitu: Inv. br. 20941, br. neg. R-12264, snimljeno 29. 2. 1968.

2.3 Konstruktivni i gospodarski elementi

Sklop kuća obitelji Diana, Miošić i Marušić, kao što je već spomenuto, ima ladanjsku i gospodarsku funkciju. Prema načinu gradnje primjer je tipične dalmatinske arhitekture građene kamenom s karakterističnim konstruktivnim elementima. Budući da je zbog načina gradnje, oblika i stilskih obilježja arhitekture 18. stoljeća te činjenici da pripada malom broju sačuvanih ljetnikovaca ovakvoga tipa na Makarskom primorju stavljena pod zaštitu kao nepokretno kulturno dobro, predstavljeni su i opisani elementi koji je karakteriziraju: zidovi, volat, konzole i mlin za masline.

Slika 36 Brist, kuća Kačić Marušić, istočna strana. Konzervatorski odjel u Splitu: Inv. br. 25671, br. neg. R-16481, snimljeno 31. 5. 1972.

2.3.1 Zidovi

Zidovi su građeni od kamena čije su površine i rubovi čišće izrađeni, tako da su ležajne sljubnice vodoravno izravnanе, a vidljive plohe zida bez većih neravnina.⁷⁶ Na pročelju je vidljivo da je donji dio, visine oko 1 m, izgrađen od neobrađenoga kamena većih i manjih komada te povezan vapnenim mortom. Tijekom obnove, zidovi su fugirani smjesom od klaka, pijeska i malo cementa, dubine oko 1 cm. Širina zidova varira od 65 cm do 80 cm.

Slika 39 Najdonji i vjerojatno najstariji dio zida na južnom pročelju kuće, snimila Ivana Marušić, 2010.

Slika 37 Donji dio južnog pročelja kuće, snimila Ivana Marušić, 2010.

Slika 38 »Puškarnice« na južnom pročelju kuće, snimila Ivana Marušić, 2010.

2.3.2 Volat

Tradicijsko narodno graditeljstvo za svod, najčešće bačvasti, koristi naziv *volat* ili *volta*. Tim imenom naziva se presvođeni prostor ispod *balatura* ili *solara* koji se nalazi pred ulazom u kuću. To su bačvasti svodovi polukružnoga ili stlačenoga, a katkada i segmentnoga presjeka. Osnovni građevinski materijal u njihovoj gradnji je kamen lomljenjak, dok se obrađeni kamen koristi rjeđe.

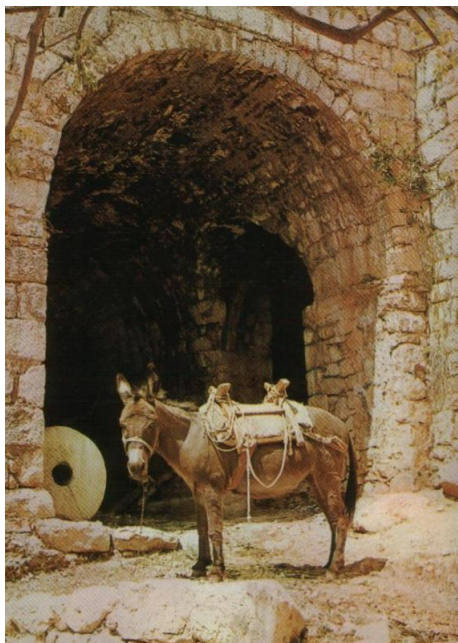
Na jadranskoj obali, naziv *solar* koristi se za manju terasu pred ulazom u kuću, smještenu na presvođeni prostor ulaza u donje prostorije, odnosno u konobu. *Solar* je tipičan arhitektonski

---

⁷⁶ FREUDENREICH, 1962: 74.

motiv dalmatinskih kamenih kuća. Pristup terasi omogućen je kamenim stepenicama, odnosno *skalama* ili *skalinama*.⁷⁷

Slika 40 Razglednica »Magarac ispred volta«

2.3.3 Konzola

Na pročelju kuće smještene su kamene konzole koje se nalaze ispod balustrade te pod prozorom tavana. Primarna funkcija tih konzola bila je nošenje drvenoga poda u unutrašnjosti kuće. Prilikom obnove, umjesto drvenoga, napravljen je betonski pod. Kako su konzole izgubile svoju funkciju, ugrađene su na pročelje kuće i na taj način prezentirane te danas služe samo kao ukras.

Iznad prozora koji se nalazi na prvom katu bočnoga pročelja s jugoistočne strane nalazi se *striha*⁷⁸, konzolna ploča koja služi kao nadstrešnica za zaštitu od sunca i padalina.

2.3.4 Mlin za masline

Ispod *volta* nalazio se mlin za masline od kojega je danas ostao mlinski kamen kružnog oblika s otvorom za drvenu polugu u sredini, dio kamenoga korita te, u zidu, kamen s utorom u koji se umetala drvena poluga. Polugu su vukli ljudi ili, češće, magarci.

Među mlinovima za masline razlikujemo *valjavac* i *toš*. *Valjavac* je ručni mlin za masline, manjih dimenzija, koji se sastoji od mlinskoga kamena i kamenoga korita. *Toč* ili *toš*, kojega ovdje nalazimo, mlin je za masline većih dimenzija. Budući da se masline obično obrađuju, ili točnije – melju, u većim količinama, može se pretpostaviti da se *toš* više koristio u proizvodnji

⁷⁷ FREUDENREICH, 1962: 83–88.

⁷⁸ FREUDENREICH, 1962: 249. »Striha – ploča nad prozorom protiv osunčanja«.

maslinova ulja. Sastoji se od jednoga ili dva uspravno postavljena kružna kamena smještena u kameno kružno korito.⁷⁹

Slika 41 Mlin za masline, toš: mlinski kamen, fragment kamenoga korita i kameni utor za drvenu polugu (u zidu), snimila Ivana Marušić, 2010.

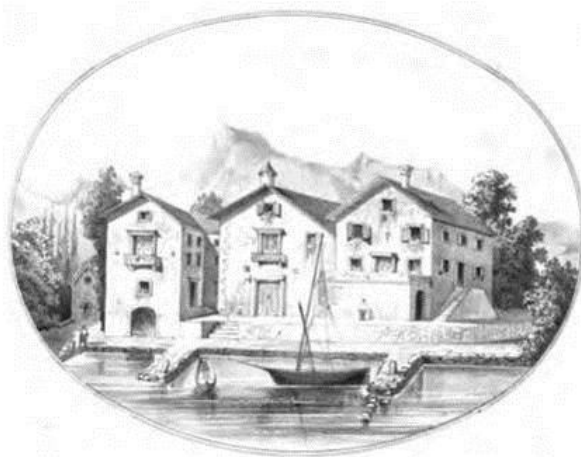
---

⁷⁹ FREUDENREICH, 1962: 210.

2.4 Prvi prikaz sklopa

1

BRIST

Slika 42 Grafika, Petar Abelić. *Vienac* 1861. ZKZD

Vienac uzdarja narodnoga o. Andriji Kačić-Miošiću na stoljetni dan preminutja objavljen 1861. godine u Zadru⁸⁰ posvećen je Kačiću, koji je u to vrijeme, u doba apsolutizma, bio od velikoga značenja za Maticu dalmatinsku i za narod koji se borio protiv talijanizma, a u svrhu afirmacije svoga jezika, kulture i općeg obrazovanja naroda, odnosno razvoja školstva. Proslava u čast fra Andrije Kačića Miošića pripremala se više od godinu dana:

Matica se ilirska spremala, da što časnije proslavi uspomenu na milog pjesnika, a i da se Dalmacija oduži rođenome svom sinu, izdaše rodoljubi »na sv. Jandriju 1859.« u Zadru poziv, koga potpisaše pop I. Berčić, pop I. Danilov i dr. Petranović – na domoroce, upućujući ih, da pridonesu što god više mogu, što bi Kačićevu namjeru usavršiti moglo.⁸¹

Pozivom je traženo da se pošalju narodne pjesme koje su se prenosile usmenom predajom, a još nisu bile objavljene, zanimljive priče o junacima, gradovima i selima o kojima Kačić nije pisao

⁸⁰ KARLIĆ, 1913: 44. »Sada u spisima Matice dalmatinske osim jednog tiskanog poziva 1859., što se odnosi na proslavu Kačićeve uspomene za »stoljetni dan preminutja« (14. pros. 1860.), nema do osnutka same Matice (27. srpnja 1862.) nikakvih podataka.«

⁸¹ KARLIĆ, 1913: 49–50.

ili su to događaji nastali nakon njegove smrti, jer su htjeli izdati knjigu na čast Kačiću i narodu, također izdati knjižicu »životopis O. Jandrije«.⁸²

Na drugoj stranici zadarskoga *Vienca* prikazan je crtež Petra Abelića, dimenzija 14 cm × 10,5 cm, najvjerojatnije nastao prema sjećanju. U maloj lučici smještene su tri kuće koje zajedno čine gospodarsko-stambeni sklop. S lijeve strane, današnje *Banjalučko*, nazvano prema posljednjem vlasniku – *EDP Elektro–Banja Luka*, horizontalno je podijeljeno na četiri etaže. U prizemlju se nalazi veliki ulazni otvor završen segmentnim lukom. Iznad njega je manji kvadratni prozorski otvor. Na drugom katu južnoga pročelja istaknut je balkon glavne prostorije s balustradom i većim pravokutnim vratima koja su naglašena kamenim nadvratnikom. Iznad je manji kvadratni prozorski otvor. Na crtežu se može primijetiti L-tlocrt zgrade. Na bočnoj strani nalaze se manja pravokutna vrata do kojih se prilazi vanjskim kamenim stubištem te dvije etaže raščlanjene s po dva manja kvadratna prozora. Ovako prikazana građevina gotovo u potpunosti odgovara njezinom današnjem izgledu. Razlike su jedino u dimenzijama određenih arhitektonskih dijelova. Lučni otvor u prizemlju je veći te svojom širinom zauzima gotovo cijelo južno pročelje. Također, pravokutni prozorski otvori koji su u istoj vertikali, većih su dimenzija s tim da donji završava tik uz podnožje balkona, a gornji uz krov. Kao i na crtežu, balkon nose kamene konzole, a ograđen je kamenom balustradom koja nije jasno naznačena.

U sredini se nalazi kuća koja je zajedno sa susjednom, na desnoj strani, smještena na povišen terenu kojemu se pristupa stubištem. U prizemlje se ulazi kroz veća pravokutna vrata na južnom pročelju, a koja su naglašena kamenim nadvratnikom. Iznad se također nalazi balkon te manji kvadratni prozor. Na drugom katu nalazi se manji kvadratni otvor. Izvorni smještaj širokoga stubišta kojim se pristupa povišenom terenu na ovom crtežu je između *Banjalučkoga* i kuće u sredini. Tim stubištem pristupalo se dvorištu omeđenom niskim zidom na kojem se moglo sjediti i od kojega je danas ostalo sačuvano, u izvornom stanju, manje od polovine, dok je drugi dio povišen i pregrađen u svrhu natkrivene terase krčme.

Treću kuću sklopa karakterizira nadsvođeni prostor u prizemlju nad kojim se nalazi terasa prvoga kata. Na prvom katu južnoga pročelja nalaze se pravokutna vrata naglašena kamenim nadvratnikom i flankirana s dva kvadratna prozora. Iznad, na drugom katu, nalaze se dva kvadratna prozora u ravnini s onima na prvom katu. Na trećem katu, u potkrovlju, manji je kvadratni otvor. Na bočnoj, jugoistočnoj strani kuće nalazi se vanjsko dvokrako stubište kojim se prilazi pravokutnim vratima na prvom katu. Ta ista vrata flankirana su s dva kvadratna prozora. Na drugom katu nalaze se tri kvadratna prozora, vertikalno smještena iznad vrata i prozora na

---

⁸² KARLIĆ, 1913: 50.

prvom katu. Jugoistočno bočno pročelje kuće nikada nije bilo podijeljeno na tri vertikale, niti je imalo vanjsko stubište kojemu se moglo pristupiti s dvije strane. Na mjestu treće vertikale, danas se nalazi obiteljska kuća nastala u kasnijem razdoblju. Na crtežu nije naznačen ni zid koji danas zaklanja vanjsko stubište kuće i služi kao zaštita od udara vjetrova i valova, a koji je najvjerojatnije nastao u isto vrijeme kad i kuća.

Na lijevoj strani vidi se južno pročelje crkve posvećene sv. Anti Padovanskom koja je sagrađena 1807. godine. Iznad ulaza na sredini južnoga pročelja nalazi se kružni otvor ukrašen kamenom rozetom. Budući da pročelje crkve ne odgovara današnjem izgledu, može se pretpostaviti da je autor nacrtao pročelje kapele koja se tu prije nalazila, ili je, crtajući prema sjećanju, nesvjesno izmijenio izgled pročelja. Danas se pročelje kasnobarokne zavjetne crkve sv. Ante Padovanskog može podijeliti na pravokutni donji dio iznad kojega je naglašeni zabat s jednodijelnom kamenom preslicom na vrhu. U donjem dijelu nalaze se pravokutna ulazna vrata flankirana manjim prozorskim otvorima lučnoga završetka. U zabatnom dijelu nalazi se manja kamena rozeta. Na crtežu se vide i ulazna vrata sa zabatnim završetkom iznad kojih se nalaze kružni otvor te dvostrešni krov, dok su prozorski otvori izostavljeni.

Na crtežu je također zanimljiva i prikazana lučica s privezanim brodom. Naime, u 19. stoljeću u Bristu nije postojala prirodna luka niti ikakvi pomorski objekti za zaštitu i pristajanje. Godine 1896. kapetan Petar Pavičić, lučki poglavar u Splitu i nadmjernik dr. Frane Rubčić obilazili su parobrodice obalu vršeći mjerenje u svrhu gradnje pristaništa i lukobrana. U opisu iz 1903. godine stoji:

*Ne samo da nije bilo pristaništa, nego čak ni alke niti stupa za vezivanje lađa. Male brodice, koje su mještani imali, uglavnom su se istezale na kraj.*⁸³

Na crtežu je vidljivo da nad krovom svake pojedine kuće ovoga sklopa završava dimnjak, ili kako ga u Dalmaciji nazivaju fumar. Zanimljivo je da se ovaj arhitektonski oblik javlja u tri različita oblika na ovom crtežu. Analizom i tipologijom dimnjaka na kamenim kućama bavio se i Aleksandar Freudenberg u djelu *Narod gradi na ogoljenom krasu*. Prema njemu, dimnjak se razvio iz temeljnoga, jednostavnoga oblika kakav se u prošlosti nalazio na bunjama, a to je otvor u krovnoj konstrukciji, napravljen blizu sljemena iznad ognjišta, nad kojim je ploča opterećena osovljenim kamenom. Prvotni dimnjaci napravljeni su od neobrađenih materijala – kamena, da bi se kasnije razvili u različite arhitektonske oblike od tehnički obrađenih materijala. Sa svrhom odvođenja dima, tzv. glava dimnjaka se nadograđuje s ciljem bolje zaštite od bure i drugih

---

⁸³ PIPLOVIĆ, 1997: 74.

vjetrova.⁸⁴ Prikazani se dimnjaci danas ne nalaze na kućama ovoga sklopa, a postojeći su nastali u prošlom stoljeću prilikom obnova i revitalizacija kuća.

2.4.1 Petar Abelić

Petar Abelić bio je knjižar i privrednik rođen u Splitu 1828. godine. Školovao se i živio u Zadru gdje je umro 21. kolovoza 1883. Sredinom 19. stoljeća u Zadru je otvorio i vodio knjižaru. Godine 1855. objavio je knjižicu s nekoliko talijanskih pjesama posvećenih Zadrani Ernestu Petricioliju povodom smrti njegove mlade žene Auguste.⁸⁵ Bavio se i izdavanjem hrvatskih djela potpisujući se kao »Knjigar-Izdavatelj«, pa je tako 1857. počeo izdavati knjige o dogodovštinama Nasredina koje je preveo s talijanskoga jezika, a 1858. godine izdao je *Riečnik ilirsko-talianski* Dragutina Parčića. Godine 1859. izdao je i uredio kalendar za Dalmaciju pod naslovom *Dalmatinski koledar* ograšivan kao prvi kalendar na hrvatskom jeziku. Dvadeset je godina bio predsjednik Trgovačko-obrtničke komore u Zadru, općinski prisjednik Zadra te zastupnik u Dalmatinskom saboru u kuriji gradova (1876–1883). Godine 1868. preuzeo je manju tvernicu maraskina od M. Magazzina. Zauzimao se za narodni jezik, za prosperitet Zadra te za izgradnju dalmatinske željeznice.⁸⁶

Godine 1862. Abelić je od Matice dalmatinske dobio zahvalu za svoj rad i trud u sabiranju rodoljubnih priloga za proslavu Kačićeve stogodišnjice smrti, kao i za točnost u izradi i tiskanju »Albuma« za Kačićevu uspomenu.⁸⁷

---

⁸⁴ FREUDENREICH, 1962: 118–128.

⁸⁵ MAŠTROVIĆ, 1983: 2–3: *Ad Ernesto Petricioli queste pagine che la cara memoria d'Augusta Hlawac sua consorte amatissima sono ad onorar destinate la mano amica del raccoglitore P. A. ... offerisce.* Zadar 1855.

⁸⁶ MAŠTROVIĆ, 1983: 2–3: Kao dokaz njegova djelovanja navodi pismo koje mu je javno uputio Niccolò (Nikola) Tommaseo, *Lettera all'on. sig. cav. Pietro Abelić*, objavljeno u *La Dalmazia cattolica* 1873. godine.

⁸⁷ KARLIĆ, 1913: 50–51: *Abelić je po osnutku Matice dalmatinske posebnim dopisom od 20. stud. 1862. od odbora Matičina i zahvalu dobio, što se »bez ikakve svoje koristi« primio teškog posla, da sabire rodoljubne priloge za proslavu Kačićeve stogodišnjice kao i za tiskanje »Albuma« Kačićevoj uspomeni namijenjenog, te za svoju revnost i točnost u tom poslu. Matici je pako dalmatinskoj za porast glavnice tom prigodom ostalo čista novca 162 for. 39 novč., a uz to 493 meko i 8 kruto vezanih istisaka »Albuma« i 146 istisaka životopisa Kačićevog.*

Slika 43 Isječak rukom crtane geografske karte neretvanskoga kanala, koja na kopnu zahvaća do Makarske i Imotskoga, te Pelješac, Korčulu i Hvar. Karta radena vjerojatno za vrijeme francuske uprave. Brist, *Miosich*. DAZD

Ulica u kojoj se nalazi sklop Kačić Miošić ime je dobila prema prezimenu obitelji i naziva se Miošići. U vrijeme dok je stanovništvo još uvijek živjelo u starom selu, u Podbiokovlju, na kartama datiranim početkom 19. stoljeća nalazi se oznaka *Miosich* uz obalu, kao i u zapisima Trojice makarskih ljetopisaca⁸⁸ iz veljače 1774. godine: »[...] a nađu i gaetu pod Bristom pram Miošićam kućam di pliva, nedaleko od kraja, ma izvrnuta kolumbom uzbrdo, i tako je dovedu kraju cilu i zdravu«⁸⁹, što potvrđuje da je sklop najvjerojatnije jedan od prvih nastalih dijelova novijega naselja.

2.5 Obnova ljetnikovca 1980-ih

Obnovu ljetnikovca Kačić Miošić, koji je bio u ruševnom stanju s potpuno zapaljenom unutrašnjosti, započeo je današnji vlasnik Milovan Marušić zajedno sa svojim ocem Vladimirom i dvojicom braće 1980. godine. Prije početka obnove su, navodno, tražili pomoć od Konzervatorskoga zavoda u Splitu, no odgovor, kao ni pomoć, nisu dobili. Stoga je cijelu obnovu, o vlastitom trošku i prema vlastitom nahođenju, pokušavajući pritom što je više moguće poštivati temeljne odrednice tradicijske dalmatinske arhitekture, izveo vlasnik. Radovi su započeli čišćenjem unutrašnjosti, odnosno otklanjanjem drvenih ostataka poda i stubišta te zemlje u prizemlju gdje je poravnat pod.

⁸⁸ Trojica makarskih ljetopisaca su fratri: Petar Antulović, Bartul Ribarović i Andrija Ivičević koji su od 1772. do 1794. godine bilježili zapise iz redovničkoga života, opisivali događaje na Makarskom primorju i široj okolici, te zapisivali ratna zbivanja u svijetu. Usp. SOLDI, 1993: 5.

⁸⁹ SOLDI, 1993: 264.

Kao što je već spomenuto, tijekom Drugoga svjetskog rata Talijani su opljačkali i zapalili kuću. Kako je cijela unutrašnjost bila od drva, malo toga je ostalo: drvene grede i pola poda gornjega kata s kuhinjom te stubište koje je vodilo na tavan. Dodatnim oštećenjima kamenih vanjskih zidova pridonio je potres koji je na Makarskom primorju 1962. napravio golemu štetu.

Kako bi se postigla stabilnost kuće, u kutovima su salivena četiri betonska stuba, dok su dva smještena po sredini i protežu se do vrha kuće. Svi dijelovi kuće čvrsto su povezani horizontalnim armiranobetonskim serklažima.

Radovi na terasi prvoga kata započeli su čišćenjem oko 50 kubika pijeska koji je pritiskao svod volta. Taj isti pijesak iskorišten je u daljnjoj obnovi kuće. Očišćeni kamen svoda zaliven je betonskim mlijekom s gornje strane i armiran. Terasa je također povezana horizontalnim armiranobetonskim serklažima s unutrašnjom prostorijom, odnosno s cijelom kućom. Napravljena je i horizontalna betonska greda koja povezuje južno pročelje kuće sa sjevernim zidom, odnosno njezinim začeljem. Budući da je terasa bila nagnuta prema moru, na taj je način ona ujedno poravnana i stabilizirana. Kako terasa nije imala ogradu, već niski zid visine približno 1 m koji je služio i kao klupa za sjedenje (*repar*⁹⁰), prvotno je napravljena jednostavna ograda od željezne konstrukcije s drvenim daskama, koja je kasnije zamijenjena balustradom napravljenom od bijelog cementa lijevanog u kalup. Rukohvat i stupove, koje nose metalnu konstrukciju koja služi kao potporanj za bugenviliju, napravio je sam vlasnik.

Kameni zid nastavljen na jugoistočnoj strani kuće, koji zaklanja stubište štiteći od udara vjetra i valova, poravnan je na svom krajnjem dijelu. Na gornju površinu zida postavljeni su crveni crjepovi koji služe kao zaštita od utjecaja atmosferilija.

---

⁹⁰ FREUDENREICH, 1962: 83. Ograđeni zid terase koji služi kao klupa.

Slika 44 Početak obnove. Na prvoj fotografiji (gore lijevo) vidljiva je pukotina na zidu nastala kao posljedica potresa 1962. godine. Na trećoj fotografiji (dolje lijevo) vidljivi su radovi na svodu – terasi. Obiteljski album obitelji Marušić.

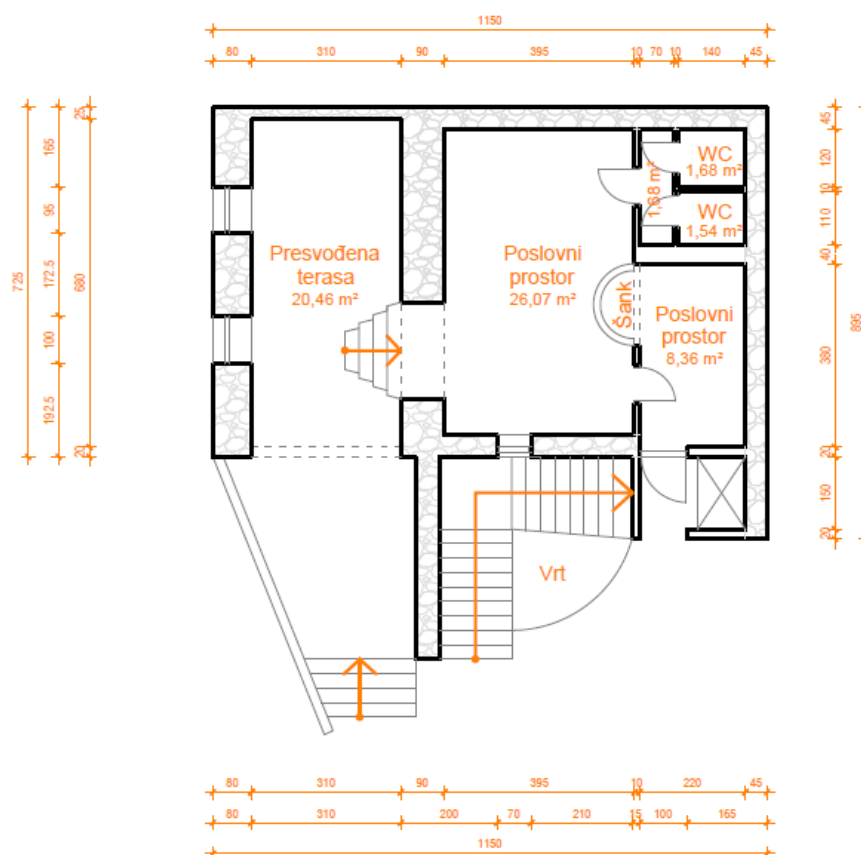
2.6 Današnje stanje

Slika 45 Današnje stanje sklopa kuća Kačić Miošić, snimila Ivana Marušić, 2010.

Od tri kuće koje pripadaju ovom sklopu, danas su dvije obiteljske kuće s ugostiteljskim objektima u prizemlju, dok je treća (*Banjalučko*), odlaskom izbjeglica, koji su tu boravili za vrijeme Domovinskoga rata, ostala napuštena i devastirana. Kuća s presvođenim prizemljem u vlasništvu je obitelji Marušić koja je oporukom posljednjega potomka porodice, Ive Miošić udane Marušić, naslijedila ovaj spomenik kulture.

2.6.1 Prizemlje

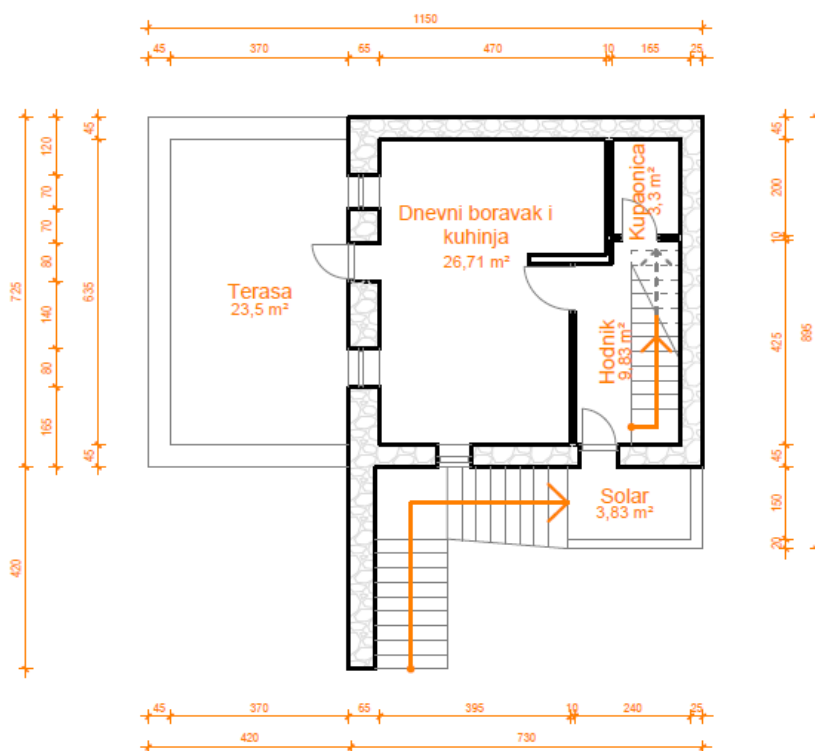

Slika 46 Tlocrt prizemlja

Adaptacijom prizemlja, gdje se prije nalazila konoba i mlin za masline, prostor je prenamijenjen u cocktail bar *Kačićevi dvori*. Razlog takvoj namjeni je struka samoga vlasnika i ponuda mjestu koje danas živi od turizma. Osnovnom tlocrtu presvođenoga pravokutnog prostora pred ulazom te njezinoj unutrašnjosti dodani su elementi bitni za funkcioniranje takvog objekta: šank i sanitarni čvor. Prostor ispod volta i terasa koja se na taj prostor nastavlja, poravnani su i popločani bračkim kamenom. U unutrašnjosti su postavljene serigrafije Mladena Veže, stare fotografije i razglednice Brista te razni uporabni predmeti i instrumenti poput glačala na žar, stoljetne ukrašene škrinje, pisači stroj *Mercedes*, češalj za vunu i dr. koje su koristili naši preci. Prije adaptacije taj je prostor korišten kao spremište za ratarski alat, odnosno konoba.

Na jugoistočnoj strani kuće, u kutu stubišta L-tlocrta, gdje se u prošlosti gasio klak koji se koristio za gradnju kuće, danas je smješten polukružno ograđeni mali vrt. U njega je početkom obnove posađena bugenvilija (lat. *Bougainvillea*), biljka penjačica koja je zaštitni znak Mediterana i koja danas prekriva gotovo cijelo vanjsko stubište te terasu na južnom pročelju. Ljetnikovac je u vrijeme cvatnje istaknut snažnim kontrastom ružičastog cvijeća prema hladnom kamenu.

2.6.2 Prvi kat

Slika 47 Tlocrt – prvi kat

Gornje etaže namijenjene su stanovanju, pa je tako na prvom katu smještena kuhinja s blagovaonicom i dnevnim boravkom te kupaonica. Iznad volta nalazi se velika terasa s balustradom, okrenuta prema moru. Prvom katu pristupa se vanjskim kamenim stubištem L-tlocrta. Ispred ulaza nalazi se tzv. solar, odmorište smješteno nad presvođenim prostorom stražnjeg ulaza u prostorije prizemlja. Prema usmenoj predaji, u prošlosti se na ovom katu nalazila škola u kojoj je podučavao fra Andrija Kačić Miošić. U prvoj polovici 19. stoljeća, od 1841. do 1846. godine, u tom je prostoru nastavu držao učitelj Niko Mate Suknjica. Njega je naslijedio Petar Diana koji je od 1846. do 1866. godine nastavu držao u svojoj kući. Na sjevernom, stražnjem zidu kuće postojala su vrata i veliki prozorski otvor, koji su nadogradnjom susjedne kuće zatvoreni, odnosno zabetonirani.

2.7 Kačićevi glasi

Unutar sklopa, točnije ljetnikovca Kačić Miošić (u vlasništvu obitelji Marušić), petnaest godina se održavao ljetni jednodnevni program, kulturno-umjetnička manifestacija *Kačićevi glasi* u čijoj je realizaciji, svih tih godina, sudjelovalo preko 600 izvođača. Glavni povod organiziranju takve manifestacije bila je želja obitelji Marušić da se slavi Kačićev lik i djelo. Odabirom kolovoza za mjesec u kojem se održavala, u srcu turističke sezone, turistima je bio približen njegov značaj za Brist, a samom mjestu ponuđen kulturni događaj, kakvih mu uvelike nedostaje. Kako su vlasnici kuće izravni nasljednici Kačića Miošića, terasa u prizemlju i presvođeni prostor »ispod volta«, prigodno su poslužili kao pozornica i prostor iza pozornice (eng. *backstage*) *Kačićevih glasa*.

Godine 1994. održani su prvi *Kačićevi glasi – smotra dalmatinske pisme i riči*, tada u organizaciji klape Kačić i Milovana Marušića. I dok je u počecima glavni i jedini izvođač bila klapa Kačić, s vremenom se razvio u glazbeno-glumački-recitatorsko-umjetnički program. Presvođeni kameni prostor služio je kao pozornica, a cijeli ljetnikovac kao stoljetna scenografija zaokruživao je priču o Kačiću. U bogatom programu zahtijevalo se na recitiranju odabranih dijelova iz Kačićeve *Pismarice*, a u njegovu slavu pjevale su dalmatinske klape, glumci izvodili monologe, operni pjevači uz pratnju klavira arije, dok su u unutrašnjosti prizemlja bila izložena umjetnička djela.

Među brojnim izvođačima koji su ovdje nastupali mogu se izdvojiti: klape Teuta, Luka iz Ploča, Adrion i dr., od kojih su sve barem jednom bili pobjednici Festivala dalmatinskih klapa u Omišu; Štefan Kokoškov – tenor HNK Split; glumci Arijana Čulina, Nives Ivanković, Špiro Guberina, Josip Pejaković, Joško Ševo i dr.; gitarski duo Tereza Balažova i Neven Hrustić te mnogi drugi umjetnici. Unutar prostora, u sklopu programa, bile su postavljene izložba slika Mladena Veže, izložba kamenih skulptura Tea Bilasa, izložba grbova Makarskoga primorja koju je pripremio Andrija Kačić Alesić te izložba grafika Ante Živkovića – Fošara.

Posljednji *Glasi* održani su 2007. godine. Iako su medijski bili dostatno podržani i imali bogat program, organizatori su u nedostatku vremena i novca, a ponajviše zbog slabe podrške Turističke zajednice i Općine, prekinuli tradiciju ove kulturno-umjetničke manifestacije.

3 ZAKLJUČAK

Na osnovu rezultata istraživanja na sklopu kuća Kačić Miošić u Bristu, danas podijeljenoga na tri vlasnika *EDP Elektro–Banja Luka*, obitelj Marušić i obitelj Miošić, a kojega je Konzervatorski zavod za Dalmaciju u Splitu zaštitio kao nepokretno kulturno dobro od lokalnoga značaja, zatim na osnovu informacija prikupljenih u Državnim arhivima u Splitu i Zadru te u Konzervatorskom odjelu u Splitu kao i u razgovoru s osobama koje istražuju prostor Makarskoga primorja, Anitom Gamulin i Miroslavom Ujdurovićem, i vlasnikom ljetnikovca Milovanom Marušićem, zaključuje se da je sklop s razlogom zaštićen i uvršten u Registar kulturne baštine.

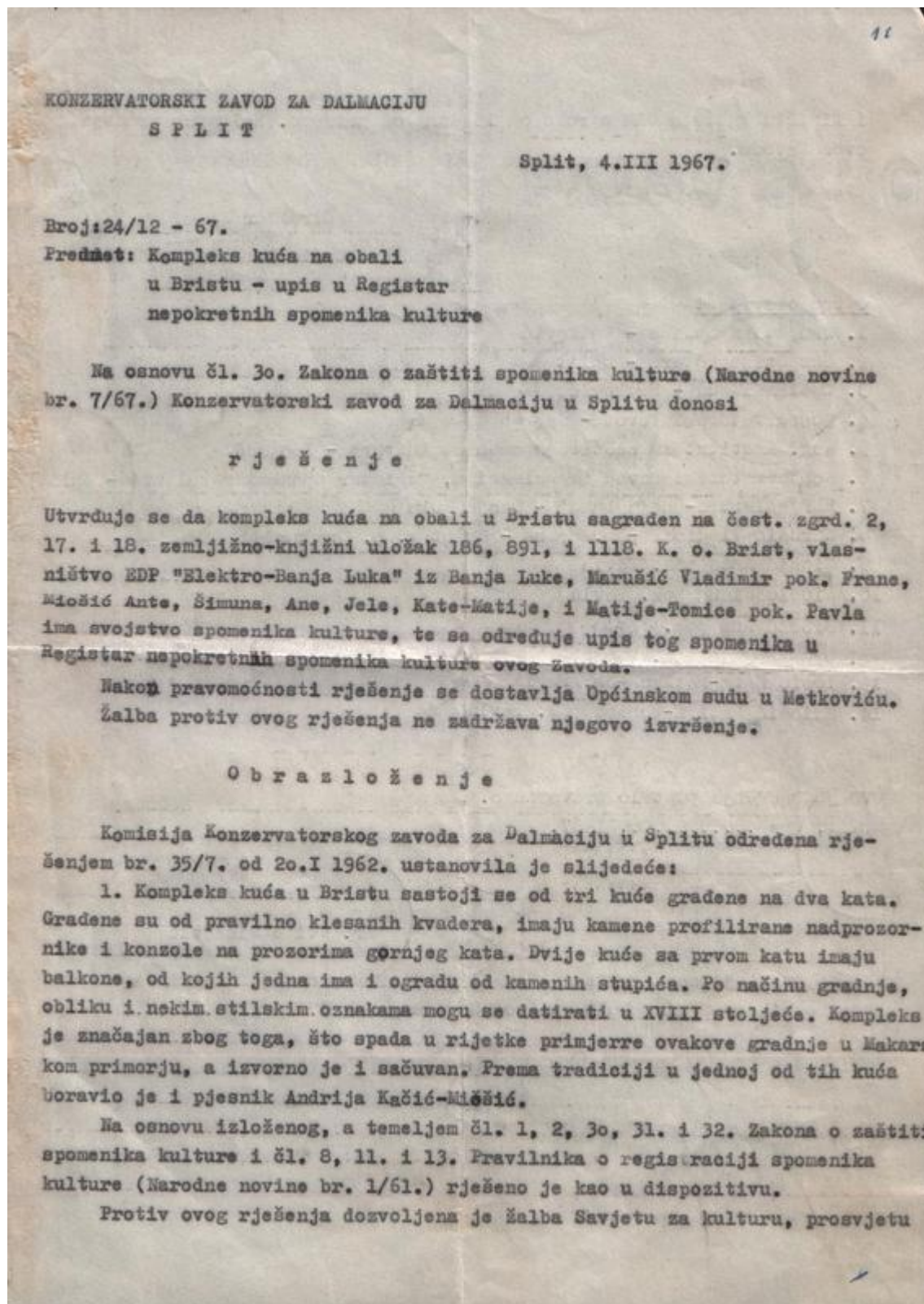
Točno vrijeme izgradnje sklopa nije poznato, no prema njegovim karakterističnim obilježjima dalmatinske tradicijske arhitekture datiran je u 18. stoljeće i na osnovu toga je 1967. upisan kao spomenik kulture. Prvi put je prikazan u zadarskom *Viencu* objavljenom 1861. godine u čast fra Andrije Kačića Miošića. Njegova ličnost, osim što je obilježila hrvatsku povijest 18. stoljeća utječući i na kasnija razdoblja, ostavila je bitan trag u njegovom rodnom mjestu – Bristu. Stoga je među nepokretnim kulturnim dobrima na području mjesta Kačićeva rodna kuća zaštićena kao memorijalna baština. Zaštićena je i osnovna škola, koja je jedna od najstarijih na području Dalmacije i koja je sagrađena njemu u čast. Sklop kuća na obali koji je pripadao Kačićevoj obitelji te je u njoj, prema usmenoj predaji fra Andrija boravio i držao nastavu, rijedak je primjer dalmatinske tradicijske arhitekture 18. stoljeća koji je do danas ostao očuvan u svojim gabaritima. Sklop je građen kamenom povezanim vapnenim mortom, a odlikuje se čvrstim zidovima debljine približno 1 m. Na kući Diana, odnosno *Banjalučkom*, u čijem se prizemlju nalazio orsan ili arsenal, ugrađene su antičke spolije. Te spolije nisu bile istraživane, a u literaturi se samo spominje da se nalaze na navedenoj kući te su u Konzervatorskom odjelu u Splitu dokumentirane fotografijama. Ljetnikovac Kačić Miošić, danas Marušić, karakterizira veliki presvođeni prostor u prizemlju, odnosno volat. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata Talijani su opljačkali i zapalili kuću, koja ostaje napuštena sve do 1980. godine kada današnji vlasnik započinje obnovu. Poštujući izvorni oblik i način gradnje, kuća je stabilizirana horizontalnim betonskim serklažima i betonskim stubovima. Konoba u prizemlju prenamijenjena je u cocktail bar, dok su gornje etaže prostor za stanovanje.

Godine 2006, Prostornim planom uređenja Općine Gradac kojoj pripada Brist, za svako pojedino kulturno dobro navedeno i opisano u ovom diplomskom radu, predložen je stupanj zaštite te je istaknuta potreba njihova očuvanja. Za sve eventualne radove koji bi se provodili na zaštićenim kulturnim dobrima, istaknuto je da je potrebno obavijestiti Konzervatorski odjel u Splitu koji je

nadležan za područje u kojem se nalaze. Problemi zaštite nalaze se u nemogućnosti istraživanja dobara koja su u privatnom vlasništvu, a o čijoj sudbini odlučuju sami vlasnici te su poput *Banjalučkog* prepušteni vremenu ili su podložni izmjenama ovisno o potrebama stanara. Na osnovu istraživanja donosi se zaključak da je potreban stalan nadzor zaštićenih dobara i bolja komunikacija između Općine i vlasnika s Konzervatorskim odjelom. Potrebno je pobuditi interes različitih istraživača, arheologa, povjesničara, konzervatora i dr. radi bolje zaštite, prezentacije i očuvanja kako bi se sa što manje preinaka produljio vijek zaštićenih kulturnih dobara koja su od lokalnoga značaja, kao i njihov ambijent.

4 PRILOZI

4.1 Prilog 1

1 fizičku kulturu SRH u roku od 15 dana od prijema. Žalba se predaje ovom Zavodu.

Direktor

Dr. Cvito Fisković

O tom obavijest

1. Skupština općine - Metković
2. Skupština kotara - Split
3. Općinski sud - Metković
4. Konzervatorski zavod - Zagreb
5. Jug. institut za zaštitu spomenika kulture - Beograd
6. Konzervatorski zavod za Dalmaciju, "Registar spomenika kulture - Split
7. EDP "Elektro-Banja Luka" - Banja Luka
- 8. Marušić Vladimir pok. Frane - Brist z. p. Gradac
9. Miošić Ante pok. Pavla
10. Miošić Šimun pok. Pavla
11. Miošić Ana pok. Pavla
12. Miošić Jela pok. Pavla
13. Miošić Kata-Matija pok. Pavla
14. Miošić Matija-Tomica pok. Pavla

Ovo je rješenje postalo pravomoćno.
Split, dne ..... 1967.

Direktor

Dr. Cvito Fisković

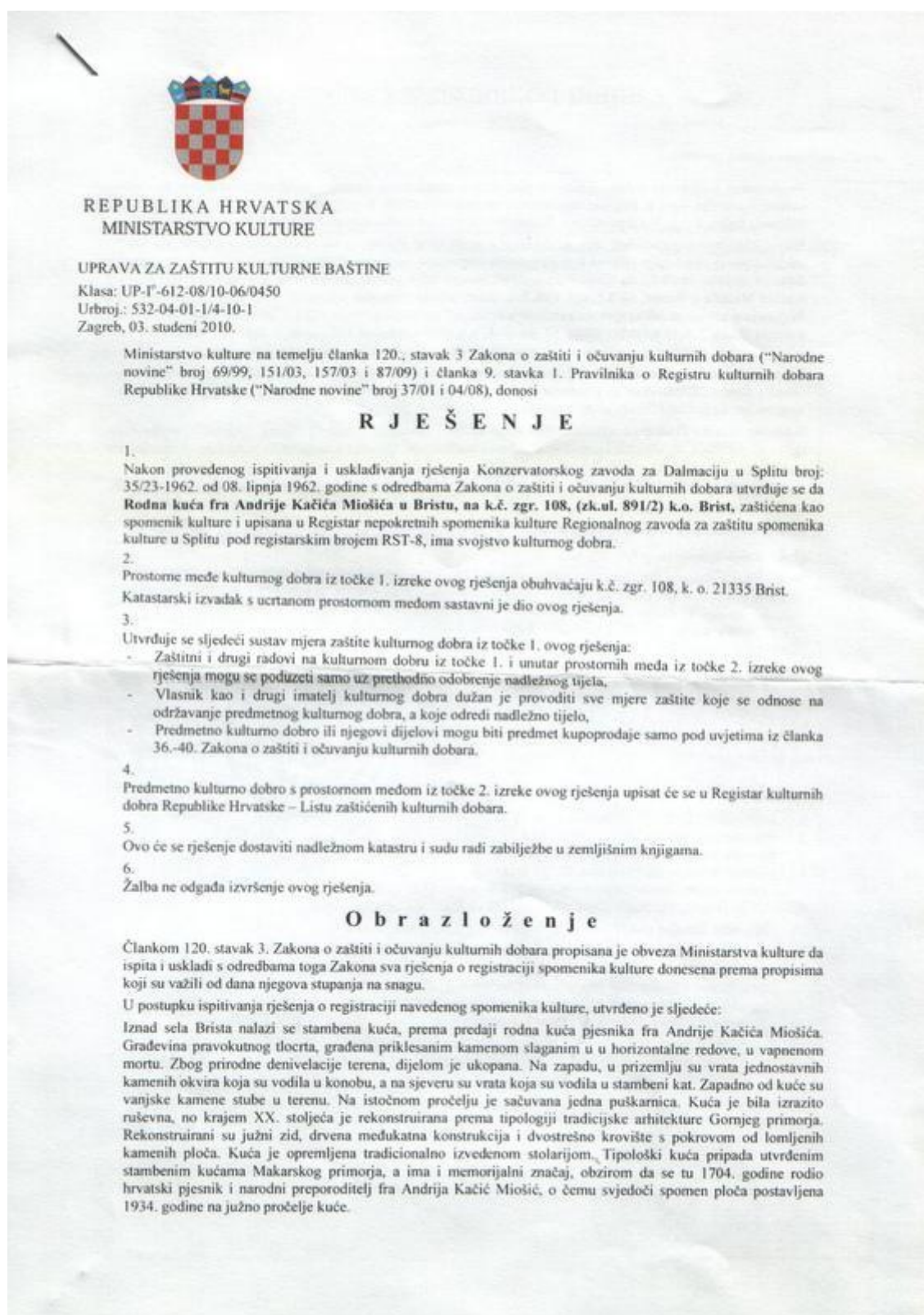
U ovom rješenju navedeni spomenik kulture upisan je u Registar nepokretnih spomenika kulture ovog Zavoda pod red. brojem 332...

Split, dne ..... 1967.

Potpis službenika

4.2 Prilog 2

Predmetnom kulturnom dobru, rješenjem citiranim u izreci ovog rješenja, utvrđeno je svojstvo spomenika kulture i određen upis u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu koji je bio uspostavljen Zakonom o zaštiti spomenika kulture ("Narodne novine" broj 7/1967).

Nakon ispitivanja i usklađivanja rješenja citiranog u izreci ovog rješenja, a na osnovu iznesenih činjenica Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra, imenovano na osnovu članka 5. Pravilnika o Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, na sjednici održanoj 03. studeni 2010. godine utvrdilo je da **Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića u Bristu, na k.č. zgr. 108, k.o. Brist**, upisana prethodno u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu pod registarskim brojem RST-8, ima svojstvo kulturnog dobra u smislu članka 7. te se sukladno članku 12. stavak 4., a u svezi s člankom 120. stavak 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara određuje upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara

U postupku usklađivanja citiranih rješenja s odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, sukladno odredbi članka 12. određene su prostorne mede kulturnog dobra (točka 2. izreke ovog rješenja) i sustav mjera njegove zaštite (točka 3. izreke ovog rješenja).

Sukladno odredbi članka 12. stavak 2. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, točkom 5. izreke ovog rješenja, određuje se obveza dostavljanja rješenja nadležnom katastru i sudu radi zabilježbe u zemljišnim knjigama.

Sukladno članku 12. stavak 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara žalba protiv ovog rješenja ne ogađa njegovo izvršenje.

Iz navedenih razloga riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog rješenja može se izjaviti žalba ministru kulture u roku od 15 dana od dana primitka ovoga rješenja. Žalba se predaje ovoj Upravi neposredno ili poštom, preporučeno, a može se izjaviti i u zapisnik. Na žalbu se sukladno članku 7. stavak 1. točka 19. Zakona o upravnim pristojbama ("Narodne novine" broj 8/96, 77/96, 131/97, 68/98, 66/99, 145/99, 116/00, 163/03, 17/04, 110/04, 141/04, 150/05, 153/05, 129/06, 117/07, 25/08 i 60/08) ne plaća upravna pristojba.

Dostaviti:

1. Pečar Mate Matin, 21335 Brist
2. Marušić Ivica sin Vladimira, 21335 Brist
3. Marušić Teodor sin Vladimira, 21335 Brist
4. Marušić Milovan sin Vladimira, 21335 Brist
5. Općina Gradac, Općinsko poglavarstvo, 21330 Gradac (s povratnicom)
6. Općina Gradac, Općinsko poglavarstvo, 21330 Gradac – na oglasnu ploču
- Marušić Mladen pok. Ivana - Marušić Frane pok. Ivana
7. Ured državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, Služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliša, graditeljstvo i imovinsko-pravne poslove, Ispostava Makarska, 21300 Makarska (s povratnicom)
8. Općinski sud u Makarskoj, Zemljišno-knjižni odjel, 21300 Makarska
9. Državna geodetska uprava, Područni ured za katastar, 21300 Makarska
10. Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine
  - Konzervatorski odjel u 21000 Splitu, Porinova 2, 21000 Split
  - Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, ovdje
  - Pismohrana, ovdje

Preris katastarskog plana

mjerilo 1: 2880

K.O. Brist

Kat. plan br. 6

č. zgr. • 108

Katastarska pristojba naplaćena u iznosu

REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNA GEODETSKA UPRAVA
PODRUČNI URED ZA KATASTAR SPLIT
ISPOSTAVA MAKARSKA
21200 MAKARSKA, Jadranska 6, tel. 021 612 522

Numeracija po upisu u kataster

II-

Numeracija po oznakama zemljišne knjige

zavedena pod broj

KLASA: 935-06/09-01/ 1420

URL BR.: 541-23-3-04/3-09- 3

Ovaj preris katastarskog plana služi u svrhu potreba
zaštite kulturnih dobara na području Općine Gradac
te se u druge svrhe ne može koristiti;

2. rodna kuća fra. A.K. Miošića.

Makarska, dne 05.11. 2009.god.

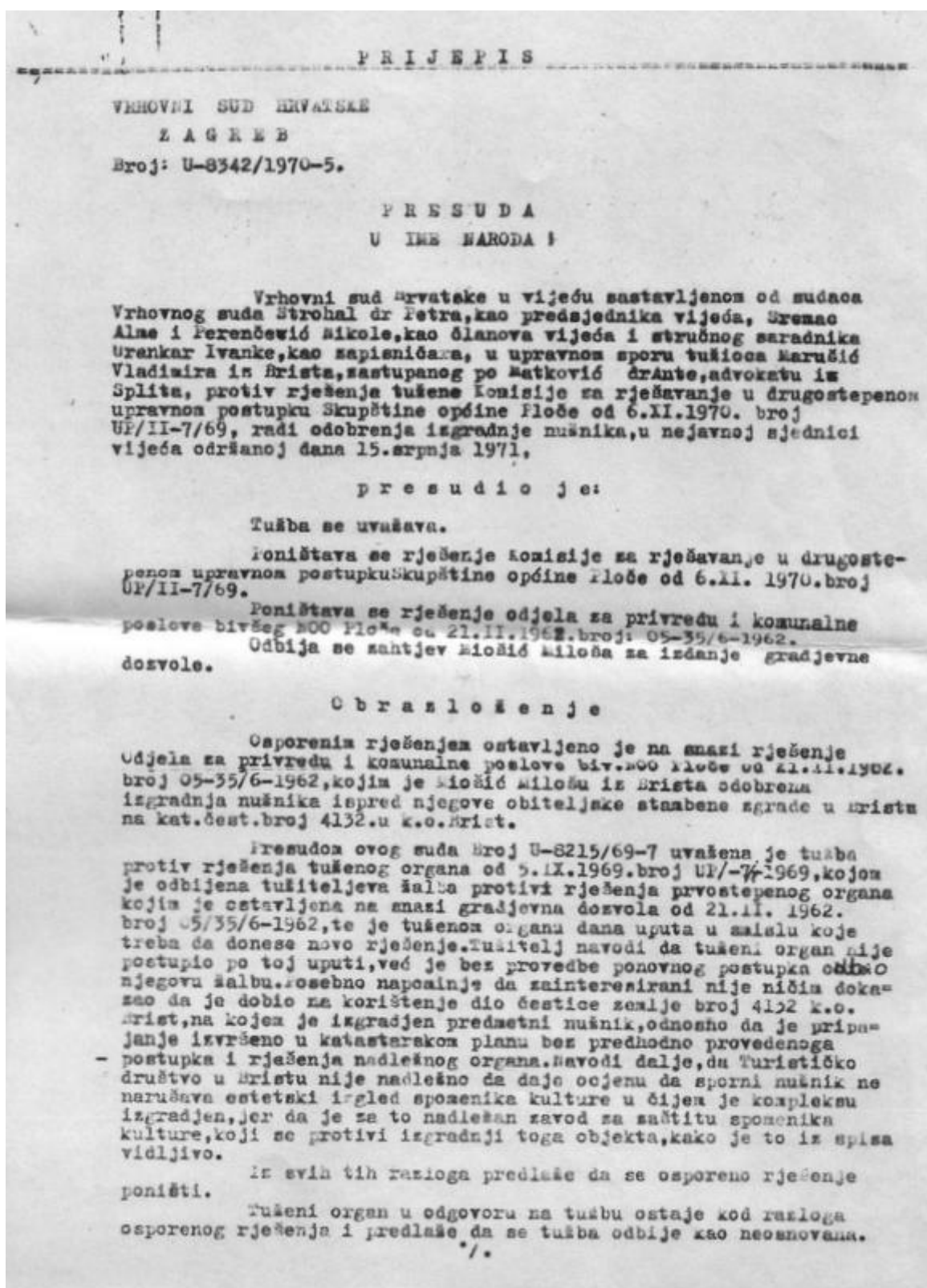

Izdado:

Zlatko Remeta

Zlatko Zlatko

4.3 Prilog 3

Zainteresirani - Miroslav Milošević iz Zrinskog u svom odgovoru na tužbu pobija razloge tužbe i predlaže da se tužba odbije. Tužba je osnovana.

Presudom ovog suda od 10. IV. 1970. broj 0-8215/69-7 data je tuženom organu uputa za daljnji postupak, a s tim da na nesumnjiv način utvrdi da li je zainteresirani sagradio sporni nušnik na čest. zemlji koja je rješenjem nadležnog organa data njemu na isključivo korištenje, te da utvrdi da takav objekt ne narušava estetski izgled spomenika kulture u čijem je kompleksu izgrađen, bez obzira na to kada su te zgrade rješenjem utvijenjene kao spomenici kulture.

Tuženi organ nije postupio po toj uputi, već je novo rješenje osnovao isključivo na ranije provedenom postupku i spisima predmeta, smatrajući da je za utvrđenje prava korištenja na dijelu sporne čestice dovoljan dokaz isvod iz mape katastarskog plana potvrđen izjavom geometra vještaka, dok je kao dokaz da predmetni nušnik ne narušava estetski izgled spomenika kulture u čijem je kompleksu izgrađen useo dopis Turističkog društva Zrinskog od 14. veljače 1969. godine.

Sud nalazi da dokazi na kojima je tuženi organ zasnovao svoje rješenje ne upućuju na istinitost činjenica u dokaz kojih su predloženi.

Izjava geometra vještaka kao niti izvadak iz katastarskog plana, koji nisu u skladu sa izvadkom iz zemljišnog knjige priloženih spisu ne dokazuju da je zainteresirani stekao pravo korištenja dijela čestice 4132.k.o. Zrinskog, na kojem je izgrađen sporni nušnik. Zainteresirani je pravo korištenja na dijelu te čestice mogao steći samo rješenjem općine, a takvo rješenje ne postoji u spisima niti se na to rješenje ne poziva zainteresirani i tuženi organ.

Pored toga, kako se u konkretnom slučaju radi o zgradama koje su registrirane kao spomenici kulture, radnje koje mogu prouzrokovati promjenu namjene spomeniku, a kojima se smatra i izgradnja objekata u neposrednoj blizini spomenika, prema odredbi člana 28. Zakona o zaštiti spomenika kulture mogu se poduzeti samo na osnovi prethodne dozvole nadležnog savoda. Turističko društvo Zrinskog nadležna da utvrdjuje da li postoje povlastice zaštiti spomenika kulture. Kako je iz spisa priloženih predmetu vidljivo da nadležni regionalni savod za zaštitu spomenika kulture ne samo da nije dao prethodnu dozvolu za izgradnju spornog nušnika, već se njegovoj izgradnji protivi dopis Regionalnog savoda za zaštitu spomenika kulture Split od 17. IV. 1967. i 11. VIII. 1967. i 31. I. 1967, kao i dopis Jugoslovenskog instituta za zaštitu spomenika kulture Beograd od 20. II. 1968/4. prvo stepeni organ bio je dužan da u ponovljenom postupku odbije zahtjev investitora za izgradnju predmetnog objekta, odnosno tuženi da povodom žalbe poništi prvo stepeno rješenje i sam riješi ovu stvar prema uputama suda iz rane nije citirane presude. Kako nije tako postupio, povrijedio je zakon na štetu tužioca.

Stoga je sud u smislu odredbe člana 64 Zakona o upravnim sporovima poništio osporeno rješenje i sam riješio stvar presudom koja u svemu zamjenjuje akt nadležnog organa.

Ključno se, u skladu s odredbom stava 2 člana 64 Zakona o upravnim sporovima, o ovom slučaju izvještava organ koji vrši nadzor.

U Zagrebu, 15. srpnja 1971.

zapisničar.	L.P.	Predsjednik vijeda:
Orankar Ivanka v.r./		/Stronai dr. etar v.r./
Protiv ovog presude nije dopuštena žalba.		
Presuda se dostavlja:		
1. Matković dr. Anti, Split, Ilićeva 37.		
2. Komisiji za rješavanje u drugom stepenom upravnom postupku		
3. Miroslav Milošević, Zrinskog, 2. p. Grad, 6. H/1 spisa		
4. Republički sekretarijat za privredu - RH ZAVNAO		

POPIS REPRODUKCIJA

- SLIKA 1 ISJEČAK KARTE GIACOMA CANTELLIJA, 1689. »PRIST«. NSK, KARTE 17. STOLJEĆA.
IZVOR: [HTTP://DB.NSK.HR/HERITAGEDetails.aspx?id=973](http://db.nsk.hr/heritagedetails.aspx?id=973).
AUTOR: CANTELLI, GIACOMO, 1643-1695; NASLOV: DALMATIA MARITIMA OCCIDENTALE E DALMATIA MARITIMA ORIENTALE / DESCRITTA DAL CANTELLI DA VIGNOLA ; ANTONIO BARBEY SC.; PREDMETNICE: DALMACIJA --PREGLEDNA KARTA --17. ST.;
UDK: 912.43(497.5-3 DALMACIJA)"16"; MATEMATIČKI PODACI: [Ca 1:400 000]; IMPRESUM: IN ROMA : GIACOMO ROSSI, 1689; MATERIJALNI OPIS: 1 ZEMLJOP. KARTA U 2 DIJELA : BAKROREZ ; SVAKI 43 CM × 56 CM; OSTALI AUTORI: BARBEY, ANTONIO; ROSSI, GIOVANNI GIACOMO DE; LOKACIJA: NSK KARTOGRAFSKA ZBIRKA; SIGNATURA: S-JZ-XVII-42 5
- SLIKA 2 BRIST, 1837. DAST. IZVOR:
[HTTP://WWW.DAS.HR/REGISTAR_FONDOVA.PHP?A=OPCINE_VIEW&ID=65](http://www.das.hr/registar_fondova.php?a=opcine_view&id=65).
REGISTAR FONDOVA I ZBIRKI; ARHIV MAPA ZA ISTRU I DALMACIJU; REGIJA: DALMACIJA; INTERNI ID: 65; KOTAR: MAKARSKA I (MACARSCA) 6
- SLIKA 3 BRIST, DAST. IZVOR:
[HTTP://WWW.DAS.HR/REGISTAR_FONDOVA.PHP?A=OPCINE_VIEW&ID=65](http://www.das.hr/registar_fondova.php?a=opcine_view&id=65).
REGISTAR FONDOVA I ZBIRKI; ARHIV MAPA ZA ISTRU I DALMACIJU; REGIJA: DALMACIJA; INTERNI ID: 65; KOTAR: MAKARSKA I (MACARSCA) 6
- SLIKA 4 KARTA BRISTA S OZNAČENIM ZAŠTIĆENIM KULTURNIM DOBRIMA. IZVOR:
[HTTP://WWW.GRADAC.IN/HR/BRIST.HTML](http://www.gradac.in/hr/brist.html). OZNAKE ZA KULTURNA DOBRA NAPRAVILA IVANA MARUŠIĆ. 11
- SLIKA 5 CRKVA SV. MARGARITE, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012. POGLED NA CRKVO SA SJEVEROZAPADNE STRANE ZAJEDNO SA SUHOZIDOM KOJI JE OGRAĐUJE 11
- SLIKA 6 SJEVEROZAPADNO GLAVNO PROČELJE CRKVE SV. MARGARITE, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012. 12
- SLIKA 7 SPOMEN-PLOČA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012. NALAZI SE U UNUTRAŠNJOSTI CRKVE SV. MARGARITE. NATPIS NA PLOČI: »U SLAVU BOŽJU I ČAST BDM OVU CRKVO SV. MARGARITE ZUBOM VREMENA UNIŠTENU U SPOMEN MAJKE IVE I BRATA ANTE IVAN MIOŠIĆ OBNOVI FRA VLADIMIR TADIĆ ŽUPNIK BLAGOSLOVI 2. XI. 1986. S VJERNIM NARODOM BRISTA PLOČU POSTAVI 1. SVIBNJA 1987.« 12
- SLIKA 8 SPOMEN-PLOČA NA JUGOISTOČNOM PROČELJU OBNOVLJENE KAČIĆEVE RODNE KUĆE. NATPIS: »SLAVEĆI JUBILARNU 300. GODIŠNJICU ROĐENJA FRA ANDRIJE KAČIĆA MIOŠIĆA (1704–1760) DIČNOG SINA BRISTA RODNA MU KUĆA BI OBNOVLJENA. A TEBI MILOVANE RIJEČI HVALE ZA TVOJE DJELO IZRIČE ZNANSTVENI SKUP HAZU I MARNI HRVATSKI PUK. BRIST. DNE 7.« 13
- SLIKA 9 RODNA KUĆA (?) FRA ANDRIJE KAČIĆA MIOŠIĆA, SNIMILA I. MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012. PRETPOSTAVLJA SE DA JE RODNA KUĆA RUŠEVINA UDALJENA Približno 2 METRA SJEVEROZAPADNO OD OVE.....14
- SLIKA 10 ZAPADNA STRANA – BOČNO PROČELJE I ULAZ U PRIZEMLJE, SPOMEN-PLOČA BRAĆE HRVATSKOGA ZMAJA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012.....14
- SLIKA 11 SJEVERNA STRANA – PRVI KAT S ULAZOM, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012...14
- SLIKA 12 ULAZNA VRATA NA SJEVERNOJ STRANI PRVOG KATA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012.....15
- SLIKA 13 JUŽNO PROČELJE ŠKOLE. U PRIZEMLJU SE NALAZI URED TURISTIČKE ZAJEDNICE OPĆINE GRADAC, DOK JE NA PRVOM KATU ŠKOLA – UČIONICA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012. JEDNA JE OD NAJSTARIJH ŠKOLA NA PODRUČJU DALMACIJE SAGRAĐENA 1878. 18
- SLIKA 14 SPOMEN-PLOČA NA JUŽNOM PROČELJU ŠKOLE, SNIMILA I. MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012. 18

SLIKA 15 STEČAK, »TURSKI GROB«, 2,80 m × 1,66 m × 0,50 m, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012.....	19
SLIKA 16 UKRASNI ELEMENTI STEČKA: S-VITICE, POLUMJESEC I ZVIJEZDA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012.....	19
SLIKA 17 CRKVA SV. ANTE, JUŽNO PROČELJE, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 14. RUJNA 2013.	21
SLIKA 18 CRKVA SV. ANTE, KAMENA PRESLICA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 14. RUJNA 2013.....	21
SLIKA 19 IVAN MEŠTROVIĆ, FRA ANDRIJA KAČIĆ MIOŠIĆ, BRONCA, 1958, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 2010.....	23
SLIKA 20 MOZAIK <i>ŽIVOT ŽIVOTU</i> , MLADEN VEŽA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 25. RUJNA 2013.	24
SLIKA 21 MOZAIK <i>SUNCE, ZEMLJA, MORE, NAŠ ŽIVOT</i> , MLADEN VEŽA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 25. RUJNA 2013.	24
SLIKA 22 SPILJA DUŠINA – ULAZ I SPOMEN-PLOČA, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012.	24
SLIKA 23 SPOMEN-PLOČA KRAJ ULAZA U SPILJU, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012.	24
SLIKA 24 SPILJA <i>DUŠINA</i> – ULAZ, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, LISTOPAD 2012.	25
SLIKA 25 NOVIJA I NEDOVRŠENA GRADNJA, PARKING NA PLAŽI – NARUŠEN AMBIJENT, ULICA MIOŠIĆI, BRIST, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 4. RUJNA 2013.....	26
SLIKA 26 BRIST, ULICA MIOŠIĆI, 1960. (?) FOTOGRAFIJA IZ OBITELJSKOG ALBUMA ZORKE MIOŠIĆ.	26
SLIKA 27 ORSAN ILI ARSENAL, BANJALUČKO, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 14. RUJNA 2013.....	29
SLIKA 28 RIMSKI KAPITEL PRED KUĆOM DIANA. FOTOGRAFIJA IZ FOTOTEKE KONZERVATORSKOG ODJELA U SPLITU: INV. BR. 60866, BR. NEG. R - 47594, SNIMLJENO: 2. VELJAČE 1984.....	30
SLIKA 29 KAPITEL, DANAŠNJE STANJE, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 14. RUJNA 2013.....	30
SLIKA 30 UZIDANE ANTIČKE SPOLIJE. FOTOGRAFIJA IZ FOTOTEKE KONZERVATORSKOG ODJELA U SPLITU: INV. BR. 59589, BR. NEG. R - 46421, SNIMLJENO: 1983.	31
SLIKA 31 UZIDANE ANTIČKE SPOLIJE, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 31. KOLOVOZA 2013.	31
SLIKA 32 BRIST, MIOŠIĆI, STAMBENA KATNICA, 18. STOLJEĆE, KAČIĆ MIOŠIĆ (UNUTRAŠNJOST U PREUREĐIVANJU). RST, 15/9. KONZERVATORSKI ODJEL U SPLITU: INV. BR. 60454, BR. NEG. R - 37 499, SNIMLJENO: 6. 11. 1978.....	32
SLIKA 33 RAZGLEDNICA IZ 1960-IH (?). PRIKAZUJE SKLOP KUĆA KAČIĆ MIOŠIĆ	33
SLIKA 34 BRIST, KUĆA DIANA I MIOŠIĆ, JUŽNA STRANA. KONZERVATORSKI ODJEL U SPLITU: INV. BR. 20956, BR. NEG. R-12277, SNIMLJENO 29. 2. 1968.	34
SLIKA 35 BRIST, KUĆA MARUŠIĆ, JUŽNA STRANA. KONZERVATORSKI ODJEL U SPLITU: INV. BR. 20941, BR. NEG. R-12264, SNIMLJENO 29. 2. 1968.	34
SLIKA 36 BRIST, KUĆA KAČIĆ MARUŠIĆ, ISTOČNA STRANA. KONZERVATORSKI ODJEL U SPLITU: INV. BR. 25671, BR. NEG. R-16481, SNIMLJENO 31. 5. 1972.	34
SLIKA 37 DONJI DIO JUŽNOG PROČELJA KUĆE MARUŠIĆ, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 2010.	35
SLIKA 38 »PUŠKARNICE« NA JUŽNOM PROČELJU KUĆE MARUŠIĆ, SNIMILA I. MARUŠIĆ, 2010.	35
SLIKA 39 NAJDONJI I VJEROJATNO NAJSTARIJI DIO ZIDA NA JUŽNOM PROČELJU KUĆE MARUŠIĆ, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 2010.....	35
SLIKA 40 RAZGLEDNICA »MAGARAC ISPRED VOLTA«. PRIJE OBNOVE.	36
SLIKA 41 MLIN ZA MASLINE, TOŠ: MLINSKI KAMEN, FRAGMENT KAMENOGA KORITA I KAMENI UTOR ZA DRVENU POLUGU (U ZIDU), SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 2010.	37
SLIKA 42 GRAFIKA, PETAR ABELIĆ. <i>VIENAC</i> 1861. ZKZD. 2 STRANICA, 14 CM × 10,5 CM.....	38
SLIKA 43 ISJEČAK RUKOM CRTANE GEOGRAFSKE KARTE NERETVANSKOGA KANALA, KOJA NA KOPNU ZAHVAĆA DO MAKARSKE I IMOTSKOGA, TE PELJEŠAC, KORČULU I HVAR. KARTA RAĐENA VJEROJATNO ZA VRIJEME FRANCUSKE UPRAVE. BRIST, <i>MIOCICH</i> . DAZD. HR-DAZD-383; GEOGRAFSKE I TOPOGRAFSKE KARTE DALMACIJE I SUSJEDNIH OBLASTI. FORMAT 1,10 × 1,36 m; U KARTONSKOM TULJKU.	42

SLIKA 44 POČETAK OBNOVE. NA PRVOJ FOTOGRAFIJI (GORE LIJEVO) VIDLJIVA JE PUKOTINA NA ZIDU NASTALA KAO POSLJEDICA POTRESA 1962. GODINE. NA TREĆOJ FOTOGRAFIJI (DOLJE LIJEVO) VIDLJIVI SU RADOVI NA SVODU – TERASI. OBITELJSKI ALBUM OBITELJI MARUŠIĆ.....	44
SLIKA 45 DANAŠNJE STANJE SKLOPA KUĆA KAČIĆ MIOŠIĆ, SNIMILA IVANA MARUŠIĆ, 2010.....	45
SLIKA 46 TLOCRT PRIZEMLJA. IZRADIO A. STOJANOVIĆ PREMA MJERNJIMA I. MARUŠIĆ, 2012.	46
SLIKA 47 TLOCRT – PRVI KAT. IZRADIO A. STOJANOVIĆ PREMA MJERENJIMA I. MARUŠIĆ, 2012. ...	47
SLIKA 48 TLOCRT – DRUGI KAT. IZRADIO A. STOJANOVIĆ PREMA MJERENJIMA I. MARUŠIĆ, 2012.	48
SLIKA 49 TLOCRT – TREĆI KAT, TAVAN. IZRADIO ANTONI STOJANOVIĆ PREMA MJERENJIMA IVANE MARUŠIĆ, 2012.....	48

BIBLIOGRAFIJA

Popis ustanova i njihovih kratica:

KNJIŽNICA HAZU

KONZERVATORSKI ODJEL U SPLITU

DAST – DRŽAVNI ARHIV U SPLITU

DAZD – DRŽAVNI ARHIV U ZADRU

NSK – NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U ZAGREBU

ZKZD – ZNANSTVENA KNJIŽNICA ZADAR

1. ANDRIJAŠEVIĆ, R. (1999.), *Gomile na istočnom dijelu Gornjega makarskog primorja*, u: Hrvatski rasadnik: zbornik članaka znanstvenoga skupa Gornje makarsko primorje, Gradac – Zaostrog, 26. 9.–27. 9. 1996, [ur. Radelić, Z.], Gornjoprimorska općina Gradac i prijatelji: 17–22, Zagreb.
2. BEZIĆ, N. (1963.), *Problem zaštite starih naselja i lociranje novih u Makarskom primorju*, u: Zbornik zaštite spomenika kulture, [ur. Stele, F. i dr.], Savezni institut za zaštitu spomenika kulture: 187–188, Beograd.
3. BEZIĆ, N. (1959.), *Brist*, u: Enciklopedija likovnih umjetnosti sv. 1 A – Čus: 502, Izdanje i naklada leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb.
4. BOTICA, S. (2003.), *Andrija Kačić Miošić*. Školska knjiga, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zbornik »Kačić«, Zagreb.
5. CVITANOVIĆ DANKIĆ, A. (2003.), *Brist – Sv. Margarita: zaštitnica Brista i suzaštitnici*. Otisak iz knjige: Sakralni i turistički hrvatski rasadnici Gornjega makarskog primorja, Franjevački samostan, Zaostrog.
6. CURIĆ, Z. I FÜRST-BJELIŠ, B. (1999.), *Stanovništvo Gornjega makarskog primorja*, u: Hrvatski rasadnik: zbornik članaka znanstvenoga skupa Gornje makarsko primorje, Gradac – Zaostrog, 26. 9.–27. 9. 1996, [ur. Radelić, Z.], Gornjoprimorska općina Gradac i prijatelji: 245–253, Zagreb.
7. DEMORI STANIČIĆ, Z. (2006.), *Ladanjska arhitektura na Makarskom primorju*, u: Kultura ladanja: zbornik radova sa znanstvenih skupova »Dani Cvita Fiskovića« održanih 2001. i 2002. godine, [ur. Grujić, N.], 1: 131–142, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb.
8. DEMORI STANIČIĆ, Z. (1995.), *Brist*, u: Enciklopedija hrvatske umjetnosti, sv. 1 A – Nove: 125, [ur. Domljan, Ž.], Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb.
9. DUKIĆ, D. (1997.), *Andrija Kačić Miošić*. Erasmus naklada, Zagreb.

10. FARIČIĆ, J. (2007.), *Geografska imena na kartama Hrvatske 16. i 17. stoljeća*, u: Kartografija i geoinformacije, [ur. Lapaine, M.], Vol.6 No.izv. / spec.: 149–179, Hrvatsko kartografsko društvo, Zagreb.
11. FORTIS, A. (1774.), *Viaggio in Dalmazia dell'abbate Alberto Fortis, Venezia; Put po Dalmaciji* (1984.) [s talijanskoga preveo Mate Maras]. ČGP DELO, Ljubljana.
12. FREUDENREICH, A. (1962.), *Narod gradi na ogoljenom krasu*. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
13. GAMULIN, A. (1999.), *Utvrde Gornjeg primorja*, u: Hrvatski rasadnik: zbornik članaka znanstvenoga skupa Gornje makarsko primorje, Gradac – Zaostrog, 26. 9.–27. 9. 1996, [ur. Radelić, Z.], Gornjoprimorska općina Gradac i prijatelji: 75–94, Zagreb.
14. JURIŠIĆ, K. (1972.), *Katolička crkva na Biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
15. JURIŠIĆ, K. (1984.), *Meštrovićeva pjesma i spomenik Kačiću*, (posebni otisak), u: Zbornik Kačić, god. XVI.: 287–346, Split.
16. JURIŠIĆ, K. (2003.), *Prvi spomen i naziv Brista*, u: Brist – Sv. Margarita: zaštitnica Brista i suzaštitnici, [ur. Cvitanović Dankić, A.], Otisak iz knjige: Sakralni i turistički hrvatski rasadnici Gornjega makarskog primorja, Franjevački samostan, Zaostrog.
17. KAČIĆ MIOŠIĆ, A. (1983.), *Razgovor ugodni naroda slovinskog*, 64. izdanje. Zbornik Kačić, Split.
18. KARLIĆ, P. (1913.), *Matica dalmatinska: dio I. – III.* Matica dalmatinska, Zadar.
19. KATIĆ, M. (2012.), *Ogled o školovanju ženske djece i radu učiteljica na zadarskom području za austrijske uprave*, u: Magistra Iadertina, [Bacalja, R.], Vol.7 No. 1: 143–154, Zadar.
20. LAHMAN, O. (1971.), *Poslijeratna migracija stanovništva Gornjeg makarskog primorja*, u: Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, Knjiga 45, [ur. Babić, Lj. i Čulinović, F.] JAZU: 471–489, Zagreb.
21. LULIĆ, A. (1869.), *Compendio storico-chronologico di Macarsca e del suo litorale, ossia Primorje*, Tip. V. Oliveti e Giovannizio, Split.
22. MAŠTROVIĆ, V. (1983.), *Petar Abelić*, u: HRVATSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON 1 A – Bi, [gl. ur. Macan, T.]. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb. – HBL
23. MATIĆ, T. (1942.), *Djela Andrije Kačića Miošića*. Stari pisci hrvatski, knjiga XXVII. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
24. MILIČIĆ, M. (1955.), *Nepoznata Dalmacija*. Arhitekt, Zagreb.
25. MIOŠIĆ, S. i sur. (2004.), *Brist: vrijeme, ljudi i događaji*. ITG d. o. o., Zagreb.

26. NIMAC, S. (1991.), *Brist: kulturno-povijesni vodič*. Župni ured sv. Margarite, Brist.
27. PERIĆ, I. (1978.), *Dalmatinski sabor*. Novinsko poduzeće »Narodni list«, Zadar.
28. PIPLOVIĆ, S. (1997.), *Izgradnja luka u makarskom kotaru tijekom XIX. stoljeća*, u: Makarsko primorje 3. Gradski muzej: 59–77: Makarska.
29. SOLDI, J. A. (1983.), *Meštrovićev Kačić u Bristu*, u: Mogućnosti: književnost, umjetnost, kulturni problemi, god. XXX, br. 10–11. Književni krug: 890–894, Split.
30. SOLDI, J. A. (1993.), *Makarski ljetopisi: 17. i 18. stoljeće*. Književni krug, Split.
31. TOMASOVIĆ, M. (1999.), *Prostor Gornjega makarskog primorja od prapovijesti do srednjeg vijeka prema arheološkim pokazateljima*, u: Hrvatski rasadnik: zbornik članaka znanstvenoga skupa Gornje makarsko primorje, Gradac – Zaostrog, 26. 9.–27. 9. 1996, [ur. Radelić, Z.], Gornjoprimorska općina Gradac i prijatelji: 1–15, Zagreb.
32. TOMASOVIĆ, M. (2007.), *Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Makarskom primorju*. Gradski muzej Makarska, Makarska.
33. TOMIĆ, R. (2012.), *Prve arhivske vijesti o slikaru Francescu Salghettiu Drioliu*, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 36 [ur. Čorak Ž.]: 93–96, Zagreb.
34. UJDUROVIĆ, M. (1999.), *Slučajni nalazi ostataka antičkog naselja na prostoru Graca u Gornjem makarskom primorju*, u: Hrvatski rasadnik: zbornik članaka znanstvenoga skupa Gornje makarsko primorje, Gradac – Zaostrog, 26. 9.–27. 9. 1996, [ur. Radelić, Z.], Gornjoprimorska općina Gradac i prijatelji: 23–44, Zagreb.
35. UJDUROVIĆ, M. (2002.), *Stanovništvo Makarskog primorja od 15. do 19. stoljeća*. Knjigotisak, Split.
36. *Vienac uzdarja narodnoga o. Andriji Kačiću-Miošiću na stolietni dan preminutja (1861.)*, [priredili Ivan Danilov, Božidar Petranović], Demarchi-Rougier, Zadar.

INTERNETSKI IZVORI:

1. internetska stranica: Državni arhiv u Splitu, Registar fondova i zbirki, http://www.das.hr/registar_fondova.php?a=opcine_view&ID=65, datum posljednjega pristupa: 17. lipnja 2013.
2. internetska stranica: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, KULTURNA BAŠTINA, Registar kulturnih dobara, Brist <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212>, datum posljednjega pristupa: 17. lipnja 2013.
3. internetska stranica: Općina Gradac, <http://www.opcinagradac.hr/hr/9/prostorni-plan/>, Plan prostornoga uređenja općine Gradac 2006, datum posljednjega pristupa: 1. srpnja 2013. – PPUO Gradac

4. internetska stranica: Popis stanovništva 2011, Republika Hrvatska Državni zavod za statistiku;

http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup17_1341.html. Datum posljednjega pristupa: 21. listopada 2013.

SAŽETAK/SUMMARY

LJETNIKOVAC KAČIĆ MIOŠIĆ U BRISTU POVIJEST, KONTEKST I PROBLEMI ZAŠTITE

SAŽETAK:

Rad je podijeljen u dva poglavlja. U prvom poglavlju donosi se povijesno-teritorijalni opis Brista, njegova struktura stanovništva, biografija fra Andrije Kačić Miošića te kratki opisi zaštićenih pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara na području mjesta. U drugom poglavlju opisane su glavne značajke ladanjske arhitekture na području Makarskoga primorja te je prikazan sklop Kačić Miošić koji je i tema ovoga rada. Sklop je opisan u usporedbi s njegovim prvim prikazom u *Vienac* 1861. godine, prikazana je obnova ljetnikovca u vlasništvu obitelji Marušić te su izneseni problemi zaštite.

Ključne riječi: antičke spolije, Brist, fra Andrija Kačić Miošić, Gornje makarsko primorje, gospodarsko-ladanjski sklop, lokalni značaj, ljetnikovac, *Vienac*, zaštita

VILLA KAČIĆ MIOŠIĆ IN BRIST HISTORY, CONTEXT AND CONSERVATION PROBLEMS

SUMMARY:

This study looks into the importance of seafront villa complex Kačić Miošić within the villa architecture of the coastal region of Makarska. The paper is divided into two parts. The first section presents a short overview of historical and territorial description of Brist, its demographic structure, the biographical details of Fra Andrija Kačić Miošić and a short description of protected movable and immovable property of great importance to the cultural heritage in that region. This section is followed by the description of the main characteristics of villa architecture in the upper coastal region of Makarska. The topic of this paper is Kačić Miošić seafront villa complex, which is presented in this section. The complex has been described in comparison to its first description in *Vienac* in 1861. The restoration of the villa owned by Marušić family has been presented, as well as the conservation problems.

Keywords: ancient spolia, Brist, Fra Andrija Kačić Miošić, upper coastal region of Makarska, residential villa complex, regional significance, summer house, *Vienac*, conservation